

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 33ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1970

ΑΡΙΘ. 310

Η ΑΣΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Τὴν ἱατρικὴν τῆς προσωπικότητος, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, πρέπει νὰ τὴν ζῆσιν διὰ νὰ τὴν καταλάβῃς καὶ πρὸ παντὸς διὰ νὰ τὴν αἰσθανθῆς. Δὲν εἶναι μιὰ τεχνικὴ καὶ δὲν προσφέρει τρόπον χρήσεως. Ἐγκεῖται οὐσιαστικὰ εἰς τὴν στάσιν τοῦ ἱατροῦ ἀπέναντι εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν ὑγιῆ ἢ ἀσθενῆ.

Ἀπὸ τὴν στάσιν τοῦ ἱατροῦ πηγάζει καὶ ἡ στάσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι εἰς τὴν ἀσθένειαν ἢ τὴν ὑγείαν. Ὅθεν ὁ ἱατρός τῆς προσωπικότητος ἔχει ἕνα ὄλως εἰδικὸν τρόπον νὰ ἐννοῆ, νὰ ἐξηγῆ καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ τὰς ὀργανικὰς καὶ ψυχολογικὰς τεχνικὰς ξεπερνώντας τες. Καὶ αὐτὸς ὁ εἰδικὸς τρόπος εἶναι τὸ «ἴδιον» τοῦ ἱατροῦ τῆς προσωπικότητος.

Διότι ἡ ἱατρικὴ τῆς προσωπικότητος δὲν ἔγκειται μόνον εἰς τὰς ἐρωτήσεις (ποῦ τίθενται εἰς τὸν ἀσθενῆ), ἀλλὰ ἐπίσης εἰς τὸ βλέμμα, εἰς τὸν ἦχον τῆς φωνῆς, εἰς τὴν συμπεριφορὰν, εἰς τὸν τρόπον ἐξετάσεως, τῆς ἀκροάσεως, τῆς ἀφῆς... τῆς ἐγχειρήσεως.

Ἡ στάσις τοῦ ἱατροῦ ἀπέναντι εἰς τὸν ἀσθενῆ.

Διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ἕνας ἱατρός νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἱατρικὴν τῆς προσωπικότητος, πρέπει νὰ ἔχῃ πρῶτα αὐτὸς ὁ ἴδιος «λάβῃ συνείδησιν τῆς ἰδίας του προσωπικότητος».

Ἡ πίστις, ἡ ψυχανάλυσις, ἡ μελέτη, ἡ σκέψις μποροῦν νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς αὐτό.

Μία ἀνάλογος ἀσκήσις εἰς τὴν κοινωνίαν, θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἰδῇ καλλίτερα εἰς τὸ σύνολόν τους τὸν ἑαυτόν του καὶ

τὸ περιβάλλον του, καὶ νὰ θάλῃ τάξιν εἰς τὴν προσωπικὴν του ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν. Ἄς γνωρίζῃ πῶς τότε μιὰ καινούργια ζωὴ θὰ ἀνοιχθῇ εἰς αὐτόν, πῶς ἔντονη καὶ πῶς ἐνδιαφέρουσα ἀκόμη κι' ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν ἱατρικὴν του ζωὴν.

Αὐτὴ ἡ προσωπικὴ ὀριμότης καὶ μόνη, θὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἱατρὸν τὴν ἀπαιτούμενην ἐσωτερικὴν διάθεσιν, διὰ τὴν ἀσκήσιν τῆς προσωπικῆς ἱατρικῆς. Πολὺ συχνὰ εἰς τὴν καθημερινὴν ἱατρικὴν ὁ ἄρρωστος φαίνεται εἰς τὰ μάτια τοῦ ἱατροῦ του ὡς ἕνας πελάτης γεμάτος ἔννοια γιὰ ἀρρώστιες, περισσότερο ἢ λιγώτερον πραγματικὰς, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἱκανοποιήσῃ μὲ μιαν συνταγὴν μερικῶν φαρμάκων.

Ἡ ἀκόμη φαίνεται ὡς εὐεργετούμενος, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ ξεκουρασθῇ ἢ νὰ προμηθευθῇ φάρμακα μὲ ἔξοδα τῆς ἀσφάλειάς του.

Πολὺ συχνὰ ἐπίσης ὁ ἀσθενὴς εἶναι ἕνα μέσον νὰ κερδίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ κρατήσῃ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ μὲ καλὰ λόγια ποῦ συνοδεύουν τὴν συνταγὴν.

Αὐταὶ αἱ στάσεις τοῦ ἱατροῦ ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς του, ἀπὸ τὰς ἐλλείψεις τῆς καταρτισεῶς του, ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν του ἐξάσκησιν.

Μπορεῖ νὰ τοῦ φαίνονται νόμιμες, ἀνδρὸν ἔχῃ ἤδη ὁ ἴδιος ξεπεράσει τὰ προσωπικὰ ἐσωτερικὰ του πάθη καὶ δὲν ἔχῃ κυριαρχήσει τοῦ ἑαυτοῦ του.

Εἰς τὸν ἱατρὸν, τὸν ἐμποτισμένον ἀπὸ ρασιοναλισμὸν καὶ μορφωμένον μὲ ὀργανικὰς ἐπιστήμας, ὁ ἀσθενὴς φαίνεται

ὡς ἀντικείμενον μελέτης ἐκτὸς αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ παρατηρήσῃ, νὰ ἐξετάσῃ καὶ νὰ τοῦ φερθῆῃ μὲ ἐπιστημονικὴν αὐστηρότητα καὶ ψυχρότητα, ἀποδιώκοντας ὅλα τὰ συναισθήματα κι' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις, πού ἢ προσωπικότης τοῦ ἀσθενοῦς θὰ μπορούσε νὰ τοῦ προκαλέσῃ (τὸ ἐγὼ καὶ τὸ αὐτό).

Ἡ στάσις τοῦ ἱατροῦ τῆς προσωπικότητος εἶναι πολὺ διαφορετικὴ γεμάτη ἀγάπην καὶ φωτεινὴν φιλανθρωπίαν. Ὁ ἱατρὸς δὲν ἐξετάζει πιά τὸν ἄρρωστον σὰν ξένον ἀντικείμενον, ἀλλὰ σὰν τὸν πλησίον του, πού πρέπει νὰ βοηθήσῃ (τὸ ἐγὼ καὶ ἐσύ).

Ταυτοποιεῖται μὲ αὐτόν. «Μπαίνει στὴν θέσιν του», κυριαρχῶντας ταυτοχρόνως τῆς καταστάσεως μὲ ὀξυδέρκειαν καὶ ἡρεμίαν.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν στιγμήν καὶ μετὰ, ἐπιτακτικὰ, καὶ μὲ ὄλην τὴν ἔντασιν τῶν γνώσεών του καὶ τῆς θελήσεώς του, θὰ τοῦ προσφέρῃ βοήθειαν.

Αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις τοῦ ἱατροῦ κανονίζει τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἀπέναντι εἰς τὸν ἄρρωστον. Ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ πραγματοποιηθῇ πάντοτε ἡ ἰδανικὴ συμπεριφορὰ. Χρειάζεται ἀκόμη παραίτησις τοῦ ἑαυτοῦ του, θέλησις, ὑπομονή, χρόνος καὶ ἐξάσκησις.

Καὶ πάλιν ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις τοῦ ἱατροῦ προστάζει καὶ τὴν «διαθεσιμότητά του» εἰς τὸν ἄρρωστον.

Τίποτε δὲν διάκειται τόσον δυσμενῶς πρὸς αὐτὴν τὴν κατάστασιν διαθεσιμότητος, ὅσον ἡ ἐρεθιστικὴ, θιαστικὴ γεμάτη ἔννοια ζωῆ, τὴν ὁποῖαν ἡ ἄσκησις τῆς συγχρόνου ἱατρικῆς ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἱατρόν καὶ τὸν χειρουργόν.

★ ★ ★

Ἀλλὰ ἡ ἐπαφὴ ἱατροῦ-ἀσθενοῦς, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος, δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ χωρὶς αὐτὴν τὴν ἀπόλυτον «διαθεσιμότητα», ἀπαραίτητον διὰ νὰ κατανηκηθοῦν αἱ ἀντιστάσεις, «νὰ ἀκουσθῇ ὁ ἄρρωστος». Νὰ ἔλθουν σ' ἐπαφὴ ὡς ἄτομον μὲ ἄτομον, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ οὐσιῶδες ἔργον

τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος, ἔργον λεπτόν, μὰ τόσον γόνιμον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν του.

Ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὸν τάκτ, μίαν αἴσθησιν ἐμφανίσεως, ἀνάλογον μὲ τὴν ἡλικίαν, τὸ φύλον, τὴν κοινωνικὴν τάξιν, τὸν προσωπικὸν χαρακτήρα τοῦ ἄρρώστου, τὰς συνθήκας τῆς ἀσθενείας.

Εἶναι κυρίως μίαν ἐξάσκησις εἰς αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικὴν ἐπαφήν, τὴν ὁποῖαν οἱ συμμετέχοντες εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ Bossey ἔρχονται νὰ ἀναζητήσουν κατὰ τὰς ἐβδομάδας τῶν συγκεντρώσεών των.

Αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία ψυχικῆς ἐπαφῆς δίδει εἰς αὐτὰς τὰς ἐβδομάδας μίαν ἰδιαίτην ἀτμόσφαιραν φιλίας καὶ ἀληθείας.

Εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, εἰς κάθε συνάντησιν, κάθε ἄτομον ὑποκρίνεται λίγο ἢ πολὺ τὸ προσωπεῖον του, αὐτὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἤθελε νὰ εἶναι εἰς τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸ τὸ ὁποῖον νομίζει ὅτι οἱ ἄλλοι θεωροῦν ὅτι εἶναι.

Εἶναι πάρα πολὺ δύσκολον νὰ παραμερισθῇ αὐτὸ τὸ ἐμπόδιον, νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ πῆδημα ἀπὸ τὸ προσωπεῖον εἰς τὸ πρόσωπον. Πολλὰ ἄτομα, παρὰ μίαν συνειδητὴν καλὴν θέλησιν, ἔχουν τέτοιους θαθεῖς φραγμούς πού δὲν τὸ καταφέρνουν ποτέ.

Εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ Bossey τὸ καταφέρνουν λιγώτερον σπάνια ἀπὸ ἄλλοι.

Αὐτὸ εἶναι, ἐννοεῖται, πού κάνει τὴν ἀξίαν αὐτῆς τῆς ὁμάδος, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὴν ἀξίαν τῆς εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀσθενοῦς, εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἐπαφῆς ἱατροῦ-ἀσθενοῦς.

Εἶναι πολὺ βέβαιον ἐξ ἄλλου, ὅτι αὐτὴ ἡ φιλικὴ συνάντησις τοῦ Bossey, ἂν εἶναι μίαν ἐξάσκησις εἰς τὴν ἐπαφήν ἱατροῦ-ἄρρώστου, διαφέρει αὐτῆς θασικὰ, διότι εἰς τὴν ἐπαφήν ἱατροῦ-ἀσθενοῦς, ὁ ἱατρὸς παραμένει ἱατρὸς, ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ὡς παρατηρητῆς καὶ διευθύνων τὴν συνομιλίαν.

Ἡ κατάκτησις τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἄρρώστου ἀπαιτεῖ πολὺ θάρρος καὶ εὐλικρίνειαν.

Ἴσως ὁ ἱατρὸς νὰ μὴ εἴπῃ πάντοτε ὀλόκληρον τὴν ἀλήθειαν αὐτὸ ἐξαρ-

τάται από τους ασθενείς, αλλά θα προσέ-
ξη εις τὸ νὰ εἰπῇ μόνον ἀλήθειες, καὶ εἰς
τὸν τρόπον ποῦ θὰ τὰς εἰπῇ.

Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἐνοχλητικὸν κα-
τὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐμπιστοσύνης
ἀπὸ τὴν παρεμβολὴν μιᾶς ἀδέξιας οἰ-
κογενειακῆς μερίμνης, ἢ ὅποια νομίζει
ὅτι πρέπει νὰ ἀποκρύψῃ ἀλήθειες ἀπὸ
τὸν ἄρρωστον, συχνὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον
γιὰ τὴν δικὴν τῆς ἡσυχίαν.

Τὸ νὰ γίνεται αὐθόρμητα ἓνα μὲ τὸν
ἄρρωστον εἶναι μιὰ ἀντανεκλαστικότης
ποῦ δύσκολα ἀποκτᾶται. Τὸ νὰ κρατᾶ
μῖαν στάσιν διαφορετικὴν ἀπέναντι εἰς
ἓνα ἀσθενὴ εὐθυμον ἢ καταβεβλημένον,
σοβαρὸν ἢ ἐλαφρόν, ἓνα ἀγχώδη ἢ
φλεγματικὸν δὲν εἶναι πάντοτε εὐκολον.

Αὕτῃ ἡ στάσις ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἱατρὸν
μῖαν τελείαν παραίτησιν ἀπὸ τὴν ἰδίαν
του τὴν προσωπικότητα καὶ μῖαν τελείαν
ικανότητα προσαρμογῆς.

Ὁ ἱατρός ποῦ πλησιάζει τὸν ἄρρω-
στον σὰν τεχνικὸς τῆς ἱατρικῆς, δὲν βλέ-
πει παρὰ τὰ ὄργανα τοῦ σώματός του.
Ὡς ψυχίατρος, δὲν βλέπει παρὰ τὰς
διανοητικὰς διαταραχὰς του.

Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἀλλάζουν, ὅταν πλη-
σιάσῃ ἓνα ἄνθρωπον ποῦ ὑποφέρει σὰν
ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κι' αὐ-
τὸς δυνατὸν νὰ ἄρρωστήσῃ.

Τότε ἡ στάσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν
γίνεται ἀνθρωπίνη συνάντησις πραγμα-
τικῆ.

Ὁ ἱατρός τῆς προσωπικότητος εἶναι
ἓνα αὐτί, τὸ ὁποῖον ἀκούει, ἓνα θλέμμα,
τὸ ὁποῖον ξεσκεπάζει. Ἄν θέσουν ἐ-
ρωτήματα διακινδυνεύουν ν' ἀποκτήσουν
ἀπαντήσεις, καὶ τίποτε ἄλλο. Πρέπει νὰ
ἀφεθῇ ἡ ἀλήθεια νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ μόνῃ
τῆς.

Καὶ ἀναμετρᾶ κανεὶς τὸ θάρρος τοῦ
ἱατροῦ ἐμπρὸς εἰς τὴν σιωπὴν τοῦ ἄρ-
ρώστου ποῦ δὲν μιλά ἢ ἐμπρὸς εἰς τὴν
ἀτέλειωτη λογοδιάρροιαν τοῦ φλύαρου.

Αὐτὸ τὸ αὐτί καὶ αὐτὸ τὸ θλέμμα θὰ
συλλέξουν τὰ ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα, θὰ
ἀναζητήσουν τὰ σημεῖα τοῦ συμπτώμα-
τος. Αὐτὸς ὁ ἀσθενὴς ἔχει μίαν δικαιολο-
γημένην αἰτία ἄγχους ἢ ὄχι; Αὐτὸς ὁ
ἄλλος παραπονεῖται γιὰ κάποιον πόνον.

Ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἀσθένειαν ἢ μὲ

τὴν εὐαισθησίαν τῶν χαρακτηριστικῶν
τοῦ ἀτόμου, τὴν ἀντοχὴν του εἰς τὸν πό-
νον; Ποία εἶναι ἡ πραγματικὴ δξύτης
τοῦ πόνου;

Εἶναι συγκεκαλυμμένη ἢ σὲ παρο-
ξυσμὸ ἀπὸ τὴν θέλησιν ἢ εὐαισθησίαν
τοῦ ἀσθενοῦς;

Ποιοὶ εἶναι οἱ λόγοι ὑπάρξεως αὐτῆς
τῆς πολυουρίας; Αὐτῶν τῶν ταχυπαλ-
μιῶν, τῶν καρδιαλγιῶν;

★ ★ ★

Ἡ πνευματικὴ στάσις τοῦ ἱατροῦ
τῆς προσωπικότητος θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ
θεωρήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ
σύνολόν του. Βεβαίως θὰ μελετή-
σῃ τὴν παθολογίαν τοῦ ἀσθενοῦς κατὰ
τρόπον ἀναλυτικὸν καὶ θὰ ἀναζητήσῃ
τὰ αἷτια, ὅπως κάνει κάθε φωτισμένος
ἱατρός.

Δὲν θὰ ἀρκεσθῇ νὰ ἐξετάσῃ τὸ ὄργα-
νον ποῦ ὑποφέρει, ἀλλὰ θὰ ἐπεκτείνῃ
τὴν ἐξέτασίν του εἰς ὀλόκληρον τὸν ὄρ-
γανισμόν, διότι τὰ διάφορα ὄργανα,
συνδέονται. Αὐτὸ θὰ τὸν κἀνῃ νὰ προσέ-
ξῃ καὶ εἰς τὰς ψυχικὰς ἐκδηλώσεις καὶ
θὰ συνεχίσῃ, ἂν ὑπάρχουν, τὴν ἀνάκρι-
σίν του καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν.
Αἱ ἀπαντήσεις, ἢ συμπεριφορὰ, αἱ ἀντι-
δράσεις τοῦ ἀρρώστου καὶ τὸ ἴδιο του
τὸ ἔνστικτον θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ δια-
κρίνῃ τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον καὶ ἴσως
ἀργότερα νὰ προχωρήσῃ κι' ἄλλο.

Ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ διάταξις, ἀπὸ
τὴν ὁποῖαν οἱ διαταραχῆς θὰ ξεπηδήσουν
στὸ μάξιμουμ, ὁ ἱατρός θὰ ξέρῃ ὅτι ὁ
ἄρρωστός του εἶναι ἓνα «ὄλον». Αὐ-
τὸ σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ὑλικὸν
σύνολον ὀργάνων, οὔτε ἓνας ἀριθμὸς ἱ-
κανοτήτων, οὔτε ἓνα πνευματικὸν ὄν, φυ-
λακισμένον εἰς ἓνα φυσικὸν σῶμα. Θὰ
ἀντιμετώπισῃ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον εἰς
τὸν βιολογικὸν καὶ ψυχοσωματικὸν του
τύπον, ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ ποικιλία καὶ
ἡ ἀστάθεια τῶν γνωστῶν ταξινομήσεων.

Ὁ ἱατρός θὰ θεωρήσῃ τὴν προσωπικό-
τητα τοῦ ἀσθενοῦς του πάντοτε διαφορε-
τικὴν ἀπὸ κάποιαν ἄλλην εἰς μερικὰ
σημεῖα.

Θὰ τὸν τοποθετήσῃ εἰς τὸ οἰκογενεια-

κόν του περιβάλλον, εις την κοινωνικήν του θέσιν, ή όποία ένδιαφέρει πολύ διά την κατανόησιν τών προσωπικών του άντιδράσεων.

Θά έρευνήση τό έπάγγελμα, τό όποιον άπορροφά τό μεγαλύτερον μέρος της δραστηριότητος του άνθρώπου, τας οικονομικάς του συνθήκας, την κατοικίαν, την ψυχαγωγίαν και τά πλαίσια της ζωής του. Καταλαβαίνει κανεις πραγματικά και έντελώς ένα άρρωστον, όταν εις έπίσκεψιν, εις τό σπίτι του τόν έχη ιδήν νά κινήται εις τό περιβάλλον του και τά πλαίσιά του. "Όταν μιιά συνομιλία έπέτρεψε νά διερευνηθοϋν οι σεξουαλικοί και καισθηματικοί παράγοντες και τά προβλήματα της ζωής του.

***

Η άπήχησις τών προβλημάτων της ζωής επί της υγείας. Πρέπει πράγματι νά γίνη γνωστή στον ιατρό και νά αναζητηθή ύπ' αύτου κατά την διάρκειαν της εξέτάσεως. Δέν θα μιλήση αυθόρμητα ό άρρωστος για ό,τι θα έπρεπε νά αλλάξη εις τόν τρόπον της ζωής του, για τίς καταχρήσεις του, για τά πάθη που τόν κατέχουν, δια τίς συγκρούσεις του, τίς άγανακτήσεις του, τίς άμφιβολίες και τούς φόβους που τόν κατατρώνουν.

Αυτά πρέπει ό ιατρός νά τά ανακαλύψη πίσω από τά συμπτώματα, τά όποία έκδηλώνονται εις τόν άρρωστον.

"Αν αύτός ό τελευταίος ήλθε διά νά ζητήση βοήθειαν από τόν ιατρόν, είναι διότι έλπίζει λίγο ή πολύ συνειδητά ότι κάποια συνταγή, κάποιο θαυματουργό φάρμακο θα του έπιτρέψη νά άποφύγη την προσπάθειαν νά αλλάξη την ζωήν του.

Άλλά οι περισσότερες από τίς άρρώστιες δέν έπέρχονται άπροσδόκητα. Προετοιμάζονται κατά την διάρκειαν έτών, από λάθη διαίτης, καταχρήσεις, υπερκοπώσεις, ψυχικές συγκρούσεις, οι όποιες θραδέως θλάπτουν την ζωικότητα του άτόμου. "Όταν μιιά μέρα ξεσποϋν θα είναι ως νά εφαρμόζετο μιιά έπιπολαία Ιατρική, ή προσπάθεια νά θεραπευ-

θοϋν χωρίς νά άνατρέξουν στις μακρυνές αίτίες τους.

Τά άτυχήματα αυτά καθ' έαυτά προκαλούνται συχνά από την άπροσεξίαν και την άκαταστασίαν της ζωής.

Μεταξύ δύο άσθενών προσβεβλημένων από την ίδιαν άσθένειαν, ό ένας θεραπεύεται ταχέως, ένω ό άλλος βασανίζεται από κάποιαν έσωτερικήν έννοιαν, ή όποία έχει έξασθενήσει την θέλησιν του διά νά ζήση. Υπάρχουν άνθρωποι, οι όποιοι θγαίνουν από ένα παθολογικόν άτύχημα διά νά πέσουν εις ένα άλλο λίγες έβδομάδες ή μερικούς μήνες άργότερα. Σέρνουν έτσι μιάν ύπαρξιν άσταθή κι' άβεβαίαν. Μή μπορώντας νά αντιμετωπίσουν τά προβλήματα της ζωής τους, άπαλλάσσονται από αυτά πέφτοντας άρρωστοι.

Ένίοτε οι άσθενείς, γνωρίζουν τας ψυχικάς αίτίας τών πόνων που έκθέτουν εις τόν ιατρόν. Ίσως μάλιστα νά φλέγονται από την έπιθυμίαν νά όμιλήσουν δι' αυτάς, αλλά δέν ήμποροϋν νά κατανικήσουν μιάν έσωτερικήν αντίστασιν και δέχονται με προθυμίαν την φυσιολογικήν εξήγησιν που τούς προσφέρει ή οργανική Ιατρική.

Αί πρόοδοι της Ιατρικής κατά την διάρκειαν τών τελευταίων δεκαετηρίδων έθεσαν εις την διάθεσιν της Ιατρικής θεραπευτικά όπλα πολύ άποτελεσματικά, αλλά συχνά τά άποτελέσματα δέν διαρκούν πολύ ή είναι «δικοπα μαχαίρια».

Οι έπιτυχίες, οι όποιες έχουν γίνει εις τόν άγώνα, κατά των μολυσματικών άσθενειών είναι σημαντικές. Ο έξοπλισμός κατά των άγγειακών μολύνσεων μεγαλώνει κάθε μέρα. Τά ψυχοθεραπευτικά φάρμακα αυξάνουν συνεχώς. Ο μέσος όρος ζωής έφθασε τά έβδομήντα δυό έτη. Έντούτοις ό αριθμός των άλλεργικών άσθενειών, των άσθενειών του πολιτισμού, των άσθενειών της θρέψεως, των καρκίνων, των ψυχώσεων, των νευρώσεων αυξάνει κατά αναλογίαν, ή όποία δέν έξαρτάται μόνον από την παρακμήν των πληθυσμών, αλλά έπίσης από τας έλλείψεις του μέσου υγειονομικού όρου.

Οί αίθουσες εξέτασεως ασθενῶν εἶναι γεμάτες ἀπὸ ἀρρώστους, τῶν ὁποίων οἱ ἀσθενεῖες δὲν κατατάσσονται εἰς κανένα γνωστὸν νοσολογικὸν πίνακα, ἀλλὰ τῶν ὁποίων οἱ ἀβέβαιες παθολογικὲς καταστάσεις ἐξακολουθοῦν νὰ ἐμποδίζουν τὴν δραστηριότητά τους καὶ τὴν εὐτυχία τους.

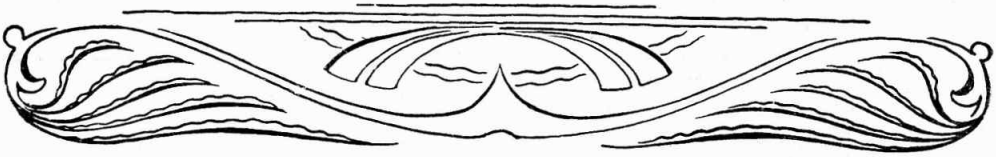
Εἶναι ἀπείρως σημαντικὸν ὁ ἱατρὸς νὰ θέσῃ ἐνώπιόν τους τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς τους, μὲ σκοπὸν νὰ θέσῃ ἕρμα εἰς τὴν ἀνοδὸν καὶ τὴν ἀλληλοδιαδοχὴν τῶν ἀσθενειῶν καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ μιαν θετικὴν ὑγείαν.

A. VINCENT

«ΚΥΚΛΩ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ»

Μελαγχολικὸ κυπαρίσσι στὸ νεκροταφεῖο Ζωγράφου!
Ἡ καμπανούλα ταξιδεύει τοὺς ἀδύναμους ἤχους τῆς
ἀνάμεσα στοὺς ἀνεμοδαρμένους Σταυρούς,
καὶ τὰ πουλιὰ φοβισμένα πετοῦν
πάνω ἀπ' τοὺς χορταριασμένους τάφους!
Ἄγιε μου Ἐφραίμ,
ποῦ προβάλλεις ἐπίμονα πίσω ἀπ' τὸ βλέμμα μου
μὲ τὸν καλογερίστικο σκουφο σου...
Τὸ ξέρεις καλὰ πόσο ἀγωνίζομαι
νὰ σταθῶ ὄρθιος αὐτὴ τὴν ὥρα!
—Συγγενεῖς καὶ φίλοι, «κύκλω τοῦ τάφου».
Στὴ μέση τῆς σιωπηλῆς συντροφιάς
Ἄο παπα-Γιώργης μὲ τὴν ἄσπρη γενιάδα του!
Τὸ πετραχήλι μὲ τ' ἀέρινα κρόσσια του
χορὸς Μαρτύρων, ποῦ γνέφει
ἀπ' τὴ ματωμένη πύλη τοῦ ἀόρατου!
Παπα-Γιώργη,
γύρισε τίς σελίδες τοῦ Εὐχολογίου σου.
Ἄο ἥλιος θὰ χυμῆξῃ μέσα μας,
κι' ἐκεῖνος ποῦ εἰρωνεύεται
κρυμμένος πίσω ἀπ' τὸ μοναχικὸ κυπαρίσσι
θὰ πετάξῃ τὰ σύνεργά του ντροπιασμένος,
ὅταν ἀντηχήσῃ παλληκαρίσια
τὸ «ἐάν τε ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν
τοῦ Κυρίου ἐσμέν!»

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἡ στροφή τῆς ἀγωγῆς πρὸς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀρτίου ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴν εἰς τὴν λύσιν τῆς κρίσεως, τὴν ὁποίαν διέρχεται ἀκόμη σήμερον ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀγωγῆς. Ἄλλ' ὁ ἄρτιος ἀνθρώπος εἶναι δυνατὸν νὰ μελετηθῆ εἰς τὴν σύνθεσιν ἐκείνην τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν, ἡ ὁποία θὰ κατορθώσῃ νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἀξίων τοῦ πολιτισμοῦ, μίαν ἀληθῶς ἀνθρωπολογικὴν ἀγωγήν.

Ποῖα θὰ πρέπει νὰ εἶναι αἱ θάσεις εἰς μίαν ἀνθρωπολογικὴν ἀγωγήν; Ποῖος θὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς καὶ ποῦ θὰ ἀποβλέπῃ; Δὲν προφθάνει κανεὶς νὰ θέσῃ αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα καὶ ἰδοῦ προσβάλλει ἡ ἀνάγκη μιᾶς προτύπου εἰκόνας, ἐνὸς ιδεώδους πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ τείνῃ τὸ παιδί, ὁ ἔφηθος, ὁ νέος καὶ αὐτὸς ὁ ἐνήλικος. Ἀρχιτεκτονικὴν ἐργασίαν εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμωμεν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ σχεδιάσωμεν τὸ σκίτσο ὀλοκλήρου τοῦ οικοδομήματος τοῦ ἀρτίου ἀνθρώπου, πρὶν νὰ καταλήξωμεν εἰς συμπεράσματα περὶ τῆς ἀγωγῆς ἢ ν' ἀντιμετωπίσωμεν οἰονδήποτε πρακτικὸν θέμα.

Πολὺ σωστὰ λέγει ὁ **Μαρrou**, Γάλλος ἱστορικὸς τῆς ἀγωγῆς: «Ἡ στατικὴ ἀντίληψις πολλῶν συγχρόνων παιδαγωγῶν περὶ τοῦ παιδιοῦ θὰ προεκάλει κατάπληξιν εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνα, ὁ ὁποῖος τόσον καλῶς διέκρινε τὸ μέτρον καὶ τὴν ἀρμονίαν». Ὁνομάζουσι τὸν αἰῶνα μας, αἰῶνα τοῦ παιδιοῦ. Ἄλλὰ ὅλοι οἱ ἀξιοὶ παιδαγωγοὶ ἔχουσι ὑπ' ὄψιν τῶν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὴν πλήρη ἀνθισιν, πρὸς τὸν ἀρτίον ἀνθρώπον. Αὐτὴν τὴν ἐξέλιξιν πρέπει νὰ σπουδάζωμεν. Ἄλλως δὲν θὰ βοηθῆσωμεν τὸ παιδί εἰς τὸν δρόμον του.

Θ' ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀνάστροφον πορείαν. Θὰ ἀφήσωμεν πρὸς στικμὴν, χάριν μιᾶς ἀληθοῦς ἀνθρωπολογικῆς ἀγωγῆς, ἡ ὁποία ἐνδιαφέρεται νὰ ἴδῃ

ἐμφανιζόμενον τὸν τέλειον ἀνθρώπον, τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς νέους. Θὰ φύγωμεν ἀπὸ τὴν θάσιν τοῦ ὄρους καὶ θ' ἀναβῶμεν εἰς τὴν κορυφὴν διὰ νὰ βλέπωμεν ἀπ' ἐκεῖ καλύτερα τὸ τοπίον. Θὰ σπουδάζωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐνηλίκου, τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου καὶ αὐτὴ ἡ εἰκὼν θὰ μᾶς δώσῃ τὸ πρότυπον τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ. Πρὶν ἐπιχειρήσωμεν νὰ χαράξωμεν τὰς θάσεις μιᾶς ἀνθρωπολογικῆς ἀγωγῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαίτησις τοῦ αἰῶνος μας, θὰ χρειασθῆ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα εἰς τὴν ἀνθισιν καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς.

Ὡς νὰ ἔχωμεν ἀνακαλύψει φλέβα χρυσοῦ, ποῦ δὲν ἠμποροῦμεν ν' ἀφήσωμεν ἀνεκμετάλλευτον καὶ ποῦ ἀποτελεῖ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς ἀγωγῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι τὸ κεφάλαιον περὶ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ὅποιοι σύγχρονος ἐπιστήμων, ὅποιοι ὑπεύθυνος ἀνθρώπος θέλει νὰ προχωρήσῃ, πρέπει νὰ μελετήσῃ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ὡς πηγὴν ἀπτεύτου ἀξίας.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος, κατόπιν τῶν τόσων ἐπιστημονικῶν κατακτῆσεων, προέβαλλεν ἡ ἀνάγκη τῆς βαθυτέρας γνωριμίας τοῦ ἀνθρώπου: ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνθρωπογνωστικῆς. Ἡ ἀνθρωπογνωστικὴ ἀποτελεῖ τὴν σύνθεσιν τριῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἀνθρώπον, τῆς βιολογίας, τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν σύνθεσιν ἀντλοῦνται πολλὰ διδάγματα περὶ τοῦ προβλήματος τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου.

Διαρκῶς καὶ περισσότερον γίνεται φανερόν εἰς τὰς ἡμέρας μας, ὅτι ὁ πυρὴν τοῦ προβλήματος τούτου εἶναι ἡ διάσπασις. Διαρκῶς καὶ περισσότερον καθίσταται ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς συνθέσεως. Ἐπροχωρήσωμεν πάρα πολὺ εἰς τὴν ἀνάλυσιν, ἡ ὁποία βεβαίως προσέφερε πολυτιμότητα

τας υπηρεσίας εις τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ περιέκλειεν ὄχι ὀλίγους κινδύνους. Πολὺ συχνά, καθὼς ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀναλύσεως ἐφερόμεθα πρὸς τὴν ἄλλην, ἐχάσαμεν ἀπὸ τὰ μάτια μας τὸ ὅλον χάριν τοῦ μέρους. Τώρα ἡ ἐποχὴ μας, μετὰ τὴν ἀνάλυσιν, ζητεῖ τὴν σύνθεσιν. Δύσκολος πράγματι ἐργασία, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι ἀναγκαστικὰ καὶ ὑπόσχεται νὰ εἶναι πλουσία εἰς καρπούς.

Ἡ ἀνθρωπογνωστικὴ παρέχει αὐτὴν τὴν σύνθεσιν διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ νεώτερα πορίσματα τῆς βιολογίας, τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας προσφέρουν τὸ ὕλικόν τῆς μελέτης, μία δὲ γενικὴ καὶ συνθετικὴ θεώρησις τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ βασικὴν προϋπόθεσιν δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἀνθρώπον. Αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης τοὺς καρπούς θὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὴν προσπάθειάν μας νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, καθὼς προχωρεῖ πρὸς τὴν ὀριμότητα. Διότι εἰς τὸ τέλος πρὸς αὐτὴν κατατείνει ἡ ἀγωγή. Εἰς τὴν τοιοῦτου εἴδους ἀνθρωπογνωστικὴν ἰδιαιτέρως χρήσιμα εἶναι τὰ πορίσματα τῆς συγχρόνου ψυχοθεραπείας, ἡ ὁποία προσφέρει πολὺτιμον ὕλικόν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἐκ μέρους τῆς ὀριμαζούσης προσωπικότητος.

Δὲν εἶναι μιὰ εὐκόλος προσπάθεια. Ἡ ἐννοια τῆς προσωπικότητος φαίνεται νὰ ἔχῃ μέγα βάθος. Ἴσως δὲν κατορθώνομεν πάντοτε νὰ φθάσωμεν εἰς ὅλον τὸ βάθος, διότι ὅσον περισσότερο τὴν σπουδάζομεν, τόσο περισσότερο ἀνακαλύπτομεν τὴν δυναμικότητα τοῦ γίνεσθαι τῆς ἀνθρωπί-

νης προσωπικότητος: ἡ ἀπάντησις εἰς πολλὰ ἐρωτήματα περὶ αὐτοῦ, ἀνήκει εἰς τὰ μυστικά τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως (Lersch). Ἐκτὸς αὐτοῦ κάθε ἄτομον εἰς ὄλας τὰς σχέσεις μετὰ τὸν κόσμον πού τὸ περιβάλλει καὶ μετὰ τὸν κόσμον εἰς τὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐμφανίζεται ὡς μία μοναδική, ἀμετάκλητος καὶ ἀνεπανάληπτος ὑπαρξις (Lersch). Τὴν πορείαν αὐτῆς τῆς υπάρξεως πρὸς τὴν ὀριμότητα, ἡ ὁποία πολλάκις ἠμπορεῖ νὰ ἀνακόπτεται εἰς τὸ αὐτὸ ἄτομον καὶ εἶτα πάλιν νὰ προχωρῇ κατὰ τρόπον διαλεκτικόν, μετὰ μιαν ἐννοιαὶν κινητικὴν καὶ ὄχι στατικὴν, ἡ ὁποία θὰ ἀπέκλειε καὶ τὴν προοδευτικὴν τάσιν τοῦ προσώπου, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς εἰκόνας τοῦ ἀρτίου, τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου. Ἡ, ἀκόμη καλύτερον καὶ σαφέστερον, τοῦ ὀριμαζόντος ἀνθρώπου, ἀφοῦ ἡ ὀρίμασις ἀποτελεῖ τὸ προοδευτικὸν ἔργον ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἐπὶ τὴν ὀριμότητα, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτει τὸν ἀνθρώπον πού δὲν ζῆ μόνον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἔχει συναντήσῃ τὸν βαθύτερον ἑαυτόν του. Αὐτὰ τὰ σημεῖα καὶ τοὺς τρόπους, μετὰ τοὺς ὁποίους ἐμφανίζεται ὁ ψυχικῶς ὀριμος ἀνθρώπος, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν διὰ νὰ παρακολουθήσωμεν τοὺς δρόμους, τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ ὁ ἀνθρώπος πού προχωρεῖ πρὸς τὴν ψυχικὴν ὀριμότητα. Διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τοὺς ἀποκαλύψωμεν καὶ εἰς τὰ παιδιὰ μας, εἰς μίαν ἀρτίαν ἀνθρωπολογικὴν ἀγωγήν.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Ἡ «Ἀνατολή», ἡ «Δύσις» καὶ τὸ μέλλον τῆς Ὁρθοδοξίας

Ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον πολλὰ ἐνδείξεις, αἱ ὁποῖαι ἀναγγέλλουν ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία πρόκειται εἰς τὸ ἀμέσως προσεχὲς μέλλον νὰ προχωρήσῃ, καὶ μάλιστα ραγδαίως, εἰς τὸν δρόμον τῆς. Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου εἶναι μεγάλαι, καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται εἰ μὴ νὰ ἀκούσῃ τὴν φωνήν, ἢ ὅποια τὴν καλεῖ νὰ δράσῃ. Οὐχ ἤττον, εἰς κίνησιν καλεῖ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ ἡ συνάντησις αὐτῆς μετὰ τὴν δυτικὴν ζωὴν καὶ σκέψιν, συνάντησις, ἢ ὅποια γίνεται ὁσημέραι καὶ στενωτέρα.

Ἡ Ὁρθοδοξία καλεῖται σήμερον νὰ ἐπιταχύνῃ τὸ βῆμά της διὰ νὰ συμβαδίσῃ μετὰ τὴν ἱστορίαν. Καλεῖται νὰ βαδίσῃ τὸν δρόμον της διὰ νὰ πλησιάσῃ τὸ παρὸν καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ μέλλον. Ἀναμφιβόλως, ὁ δρόμος τῆς Ὁρθοδοξίας, τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι οὔτε ἐκεῖνος τοῦ Προτεσταντισμοῦ, οὔτε ἐκεῖνος τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Καὶ τοῦτο ὄχι ἀπλῶς, διότι ὁ δρόμος τῆς Ἀνατολῆς ὀφείλει κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι διάφορος ἐκείνου τῆς Δύσεως. Ἡ Ὁρθοδοξία, συμφώνως πρὸς τὴν οὐσίαν της, δὲν εἶναι μία ὑπόθεσις τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ τῆς ὅλης Οἰκουμένης. Ἡ παραδεδομένη ἀνατολικὴ μορφή της εἶναι οἰνοεὶ ἕν «συμβεθηκός» (accidens) τῆς οὐσίας της, καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸν τὸ «συμβεθηκός» τοῦτο νὰ μὴ ἀσκήσῃ πάντοτε τὴν αὐτὴν γοητείαν. Ἡ συνάντησις τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὴν Δύσιν⁽¹⁾ τὴν καλεῖ νὰ ὑπερβῇ τὸν—ὄσονδῆ-

ποτε γραφικόν, γεωγραφικῶς καὶ ἱστορικοπνευματικῶς ὅμως περιωρισμένον—ἀνατολικὸν χαρακτήρα της. Τὰ ἐξωτικά χρώματα τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προκαλοῦν πάντοτε τὴν ἰδίαν συγκίνησιν. Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν εἶναι ἕν γεωγραφικῶς καὶ πολιτιστικῶς περιωρισμένον γνῶρισμα μιᾶς ἐποχῆς, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια τῆς ἱστορίας, δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ κίνησις τῆς ἱστορίας ὡς ἡ ἀλήθειά της. Ἡ ἀνατολικὴ Ὁρθοδοξία ἔχει μείνει ἐπὶ αἰῶνας ἀτάσμιος, καὶ εἶναι μέγας ὁ πειρασμός της μιμησεως, εἰς τὴν προσπάθειαν κινήσεως. Ὁ «δυτικὸς» Χριστιανισμὸς προσφέρει σήμερον σχετικῶς ἐξειλιγμένας μορφὰς ζωῆς καὶ σκέψεως, καὶ ἡ μίμησις εἶναι πάντοτε εὐκολωτέρα τῆς δημιουργίας.

Ἡ συνάντησις τῶν ἀνατολικῶν θεολόγων μετὰ τὴν δυτικὴν θεολογικὴν σκέψιν δύναται ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν νὰ ἐντυπωσιάσῃ, ἄλλους δὲ νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν. Ἡ περιπτώσις τῆς φυγῆς φαίνεται ὅτι ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸ παρελθόν, ἐφ' ὅσον αἱ νεώτεροι γενεαὶ δὲν θὰ διακατέχωνται ἀπὸ μίαν συντηρητικὴν μικροψυχίαν καὶ ἀπὸ μίαν βασικὴν ἀδυναμίαν κατανοήσεως τῶν μεγάλων προβλημάτων, τόσον τῆς Ἐκκλησίας ὅσον καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ μέλλον ἰσχυρὸς κίνδυνος, ὁ κίνδυνος οὗτος θὰ προέρχεται μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν, ἀπὸ τὸ ἐνδε-

(1) Εἰς τὴν παρούσαν συνάρτησιν ἡ «Δύσις» δὲν εἶναι τόσον μιᾶ γεωγραφικὴ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον μιᾶ ἱστορικοπνευματικὴ ἔννοια. Διὰ τοῦ ὅρου «Δύσις» νοοῦνται ἐνταῦθα κατὰ κύριον λόγον πάσαι αἱ ἱστορικοπνευματικαὶ (ἰδεολογικαί,

πολιτικά καὶ πολιτιστικά) ἐξελίξεις τῶν νεωτέρων χρόνων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τὸ παρελθόν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (εἰς τὸν Μεσαίωνα, τὴν Ἀναγέννησιν, τὴν Μεταρρύθμισιν, τὴν Διαφώτισιν, τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν κ.λ.π.).

χόμενον μιμήσεως άνευ κριτικής. Ὁ πνευματικῶς ύπανάπτυκτος, εύρισκόμενος αϊφνιδίως έντός περιβάλλοντος σχετικῶς άνεπτυγμένου, κατ' άρχήν άντιδρῶ, δλιγώτερον ή περισσότερον έπιμόνως, εις τούς νέους τρόπους ζωής καί σκέψεως, τούς όποιους παρουσιάζει τό σχετικῶς προηγμένον περιβάλλον. Ἡ ιστορική πείρα μαρτυρεί ότι γενικῶς τήν άντιδράσιν ταύτην διαδέχεται, ένωρίτερον ή θραδύτερον, ένθουσιαστική παραδοχή έκείνου, έναντίον τοῦ όποιου έστρέφετο προηγουμένως ή αντίδρασις.

Ἰπό τήν έποψιν ταύτην, δέν θά ήτο ίσως έντελῶς άσκοπον νά έπισημάνη τις τό άτοπον νά γίνουιν αύριον οί άνατολικοί «δυτικώτεροι» τῶν δυτικῶν καί μάλιστα λόγω μιᾶς άτυχοῦς μιμήσεως. Ἡ μίμησις τοῦ τελείου έπιτελεῖ προφανῶς τήν τελείωσιν τοῦ άτελοῦς, άλλ' ή γενική αύτη διαπίστωσις δέν δικαιολογεῖ έν προκειμένῳ μίαν άνεπιφύλακτον μίμησιν τής Δύσεως έκ μέρους τής Ἄνατολής. Καί ὁ λόγος είναι προφανής. Ἡ Δύσις είναι μέν έναντι τής Ἄνατολής ιστορικῶς προηγμένη, άλλ' οὔτε ή ιστορική αύτη εξέλιξις άποτελεῖ έν ταύτῳ καί έκ θεολογικής άπόψεως πάντοτε πρόοδον, οὔτε έν εξέλιγμένον στάδιον ζωής καί σκέψεως είναι άνεπίδεκτον περαιτέρω εξέλιξεως. Ἡ Δύσις δέν είναι έπιτρεπτόν νά γίνη διά τήν Ἄνατολήν πρότυπον άνεπιφυλάκτου μιμήσεως, διότι καί ή ίδια ή Δύσις, παρά τήν σχετικὴν τής πρόοδον—όπου ύπάρχει ὄντως τοιαύτη!—είναι κατά θάσιν άτελής. Συγκεκριμένως, σήμερα εύρίσκειται αύτη—όχι μόνον συμφώνως πρὸς «άνατολικάς» συντηρητικὰς ή άντιδραστικὰς κρίσεις, αλλά πολύ περισσότερον συμφώνως πρὸς τήν ίδίαν αύτῆς αὐτοσυνειδησίαν—θεολογικῶς εις έν πολλοῖς τραγικόν άδιέξοδον. Ἡ σύγχρονος Δύσις δύναται νά προσφέρη εις τήν Ἄνατολήν ώρισμένας σχετικῶς προηγμένας μορφὰς ζωής καί σκέψεως, αλλά συγχρόνως έχει έπιτακτικὴν άνάγκην σωτηρίας άπό τό άδιέξοδόν τής καί τής άνάγκης ταύτης έχει, ή ίδια ή Δύσις, έντονον συνείδησιν. Ὁ Χριστιανισμός εύρίσκειται σήμερα ένώπιον ὀξυτάτων προβλημάτων (όχι μόνον άναφορικῶς πρὸς τό παρελθόν του, αλλά πολύ περισσότερον) άναφορικῶς πρὸς τό παρόν

καί τό μέλλον του, καί ή λύσις τῶν προβλημάτων τούτων εύρίσκειται άναμφιβόλως πέραν τοῦ σημείου έκείνου, εις τό όποῖον έχει φθάσει εις τὰς ήμέρας μας, εξέλιτισσόμενη, ή χριστιανική Δύσις. Τοῦτο άναγνωρίζει σήμερον πρώτη ή Δύσις. Είναι έπομένως φανερόν ότι ή συμβολή τής άνατολικῆς Ὁρθοδοξίας εις τήν λύσιν τῶν έν λόγω προβλημάτων δέν δύναται νά έγκειται εις τήν δουλικὴν μίμησιν τοῦ δυτικοῦ τρόπου ζωής καί σκέψεως! Ἄπλη μίμησις τής Δύσεως σημαίνει οίκειοποίησιν τής άγωγίας τής διά τὰ προβλήματα ταῦτα, δέν σημαίνει πρόοδον εις τήν λύσιν αὐτῶν. Ἡ Ὁρθοδοξία δύναται νά συμβάλῃ εις τήν ιστορικὴν πρόοδον τοῦ Χριστιανισμοῦ, όταν ή ίδια, άντλοῦσα έκ τῶν πηγῶν τής, προχωρήσῃ πέραν τοῦ σημείου, εις τό όποῖον εύρίσκειται, ή έχει σταματήσει, σήμερον ή Δύσις.

Διά νά φθάσῃ πέραν τοῦ σημείου τούτου ή Ὁρθοδοξία δέν είναι ύποχρεωμένη νά θαδίσῃ (μέ καθυστέρησιν!) τήν αύτὴν ὁδόν, τήν όποίαν έβάδισε προηγουμένως καί ή Δύσις. Ἡ Ὁρθοδοξία, ὡς πολιτιστικῶς καί θεολογικῶς αὐτοτελές μέγεθος, δύναται νά θαδίσῃ ίδίαν ιστορικὴν ὁδόν. Ἄλλά ή ίδια αύτῆς ὁ δ ὅς θά είναι τότε μόνον ιστορικῶς δικαιολογημένη, όταν είναι π ρ ὀ δ ο ς. Καί τοῦτο σημαίνει ότι ή ὁδός τής Ὁρθοδοξίας ὀφείλει νά διέλθῃ καί έξ αὐτῶν τῶν προκεχωρημένων σημείων, άπό τὰ όποῖα, προοδεύουσα, έχει ήδη διέλθει ή Δύσις. Ἡ άγνοια τῶν έπιτευγμάτων τής Δύσεως εις τόν χῶρον τής προόδου δέν δύναται νά συντελῇ εις τήν ίδίαν πρόοδον τής άνατολικῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅταν ή Ἄνατολή άγνοῇ τὰς προηγμένας μορφὰς ζωής καί σκέψεως, εις τὰς όποίας έχει φθάσει προοδεύουσα ή Δύσις, τότε δέν είναι δυνατόν νά γίνεται λόγος περί προόδου εις τήν Ἄνατολήν. Ἡ Ἄνατολή ὀφείλει νά γνωρίσῃ τήν Δύσιν καί ή γνωριμία αύτη ὀφείλει νά είναι διάκρισις μεταξύ άγαθῶν καί κακῶν σημείων, έφ' ὅσον ή Δύσις, ὅπως καί πᾶν ιστορικόν μέγεθος, έγκειται εις τήν συνύπαρξιν αντιθέτων, τοῦ άγαθοῦ καί τοῦ κακοῦ. Ἡ μίμησις, αντιθέτως, δέν είναι διάκρισις. Είναι δουλική οίκειοποίησις άμφοτέρων. Διά τοῦτο καί δέν είναι γνησία πρόοδος. Ὁ μιμούμενος

ἀπολυτοποιεῖ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον οὗτος μι-
μεῖται, καὶ ἡ ἀπολυτοποιήσις αὕτη, δηλα-
δὴ ἡ ἀπολυτοποιήσις τοῦ σχετικοῦ (ἐφ' ὅ-
σον σχετικὸν εἶναι ἐν προκειμένῳ τὸ ἀντι-
κείμενον τῆς μιμήσεως), ἀποτελεῖ γενικῶς
τὸ κατ' ἐξοχὴν ψεῦδος εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ὁ ἴδιος δρόμος τῆς Ὁρθοδοξίας καθο-
ρίζεται ἀποφασιστικῶς ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῆς
θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἰδιαιτέρως ἀπο-
φασιστικὴν λειτουργίαν ἀσκεῖ ἐν προκει-
μένῳ ἡ παράδοσις. Ἡ Ὁρθοδοξία ζῆ, δη-
λαδὴ εἶναι ὀρθόδοξος, ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς
παραδόσεώς της. Ἄνευ τοῦ παρελθόντος
δὲν ὑπάρχει οὔτε παρὸν οὔτε μέλλον. Ὁ
χρόνος εἶναι συνεχῆς καὶ ἡ ἐνότις τῆς ἱ-
στορίας ἀδιάσπαστος. Διὰ τὴν προχωρή-
ση εἰς τὸ μέλλον τῆς ἡ Ὁρθοδοξία ἐκκινεῖ
ἐκ τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν πατέρων. Ἡ
προσφορὰ τοῦ παρελθόντος ἀποτελεῖ τὸν
πολύτιμον θησαυρόν της, τὸν ὅποιον καλεῖ-
ται αὕτη τὸ ἀναπτύξει. Τὸ παρελθόν

δὲν ἀποτελεῖ χῶρον ἐξορίας ἢ φυλακίσεως,
ἀλλὰ τὴν δυναμικὴν ἀφετηρίαν τῆς προ-
όδου. Ἡ πατερικὴ παράδοσις ἀποτελεῖ
προϋπόθεσιν sine qua non τῆς ὀρθόδο-
ξου ὑπάρξεως. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἱστορικὴ
πρωτοβουλία ἀποτελεῖ ὡσαύτως οὐσιῶ-
δες συστατικὸν αὐτῆς. Ἡ Ὁρθοδοξία
δὲν εἶναι στάσις, εἶναι κίνησις. Ἡ ὀρθόδο-
ξος ζωὴ δὲν εἶναι δουλικὴ ὑποταγὴ εἰς ὡ-
ρισμένας ἐξωτερικὰς αὐθεντίας τοῦ παρελ-
θόντος, ἀλλὰ ὑπεύθυνος δημιουργία, πο-
ρεῖα πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁρθοδοξία ση-
μαίνει πρόδος.

Ἡ Ὁρθοδοξία καλεῖται ὄχι μόνον νὰ δι-
δαχθῆ ἐκ τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν δι-
δάξῃ. Καλεῖται νὰ ἐνώσῃ Ἄνατολὴν καὶ
Δύσιν, ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, εἰς
τὴν πρόδον.

ΚΩΝΣΤ. Ε. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ

ΤΗ ΔΕΟΡΑΣΙΣ

Τὸ «Παίητον Πλαίης»
Ὁ «Ἄγιος» καὶ ἡ «Μπονάντσα»,
ἀνάμεσα σὲ διαφημίσεις.
Ὅπως εἶναι γνωστό,
ἕνας ἄνδρας
δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται ἄνδρας
ἂν δὲν φορῆ κολώνια «Γυάρντλεϋ»
καὶ μιὰ γυναίκα
δὲν μπορεῖ ν' ἀρέσῃ
χωρὶς τὴν ἐλαφράδα ποῦ χαρίζει
τὸ καθαρτικὸ «Πουρσενίν».
Κάτι ἔπρεπε νὰ μυρίζῃ
ἂν δὲν ὑπῆρχαν
τ' ἀποσμητικὰ σαπούνια.
Λίγες σκηνές
μὲ τ' ἀποσκελετωμένα παιδιὰ τῆς Μπιάφρα
καὶ ἄμεσος ἀνακούφισις
ἐκ τῶν ἐνοχλημάτων τῆς πολυφαγίας
μὲ Ἄλκα Σέλτσερ.
Αὐτὰ τὰ ἔνζυμα
«γιὰ βιολογικοὺς λεκέδες»
φτάσανε νὰ καθαρίζουν
καὶ συνειδήσεις...

ΑΝΤ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Χαρακτηριστικά τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας

1. Ὁρισμὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας.

Ἐνῶ τὸ παιχνίδι εἶναι μία «ἐλεύθερα ἀπασχόλησις, ἡ ὁποία παραμένει αὐτοσκοπὸς», ἡ ἐργασία ἀντιθέτως ἀποτελεῖ μίαν σκόπιμον ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, πὺν ἀποβλέπει σὲ ἐπιτυχίαν. Οἱ σκοποὶ πὺν ἐπιδιώκονται διὰ τῆς ἐργασίας εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς ἐργασίας μετέχουν σὲ διαφορετικὸν βαθμὸν, σωματικαὶ καὶ πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος, πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του, καταβάλλει διαρκεῖς καὶ προμελετημένας προσπάθειας. Πολὺ διαδεδομένη εἶναι καὶ ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἡ ἐργασία ὑπηρετεῖ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν, τὴν ἐνεργητικὴν ἀπασχόλησιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὕλικὴν ἢ πνευματικὴν του ἱκανοποίησιν κ.λ.π. Ἐχόντες ὅλα τὰ ἀνωτέρω ὑπ' ὄψιν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἐργασίαν ὡς ἀκολούθως: Ἐργασία εἶναι ἡ συστηματικὴ καὶ σκόπιμος ἀπασχόλησις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν συνδρομὴν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ τεθέντος σκοποῦ, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ εἶναι ὕλικῆς ἢ πνευματικῆς φύσεως.

2. Ἐκδηλώσεις συνοδεύουσαι τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν.

Ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα σημαντικὸν ἀριθμὸν, χαρακτηριστικῶν δι' αὐτήν, ἐκδηλώσεων. Ὁ ἄνθρωπος, καὶ μάλιστα τὸ σύνολον ἄνθρωπος, παρουσιάζει μεταβολὰς καὶ ἀλλαγὰς, αἱ ὁποῖαι συμβαδίζουν μετὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας. Αἱ συνοδεύουσαι τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας ἐκδηλώσεις εἶναι γενικῆς—εμφανίζονται σὲ ὅλα τὰ εἶδη ἀνθρωπίνης ἐργασίας—καὶ εἰδικῆς—παρουσιάζονται μόνον εἰς ὀρισμένας ἐργασίας—μορφῆς.

1) Μεταβολαὶ τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν ἀπὸ φυσιολογικῆς πλευρᾶς. Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἐργασίας κυμαίνονται. Δὲν ἀπαιτοῦν ὅλα αἱ ἐργασίαι τὸ αὐτό. Ἐπάρχουν εἶδη ἐργασίας, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλουν τὴν ὀλοκληρωτικὴν συγκέντρωσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλα πάλιν ἀπαιτοῦν μικροτέραν ἔντασιν τῶν ἀνθρωπίνων προσπαθειῶν. Δι' ὀρισμένας ἐργασίας χρειάζεται περισσοτέρα καὶ μεγαλύτερου βαθμοῦ πνευματικὴ ἀπασχόλησις. Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἐργασίας ἐπιφέρουν διαφόρου κλιμακώσεως μεταβολὰς τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτσι παρατηρεῖται π.χ. μία αὐξήσις τοῦ ρυθμοῦ λειτουργίας τῶν πνευμῶν. Ἡ ἀναπνοὴ ἐπιτυγχάνεται. Ὁ ὀργανισμὸς καταναλώνει, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ χρειάζεται μεγαλύτεραν ποσότητα ὀξυγόνου. Ἡ κυκλοφορικὴ πίεσις παρουσιάζει ἐπίσης μεταβολὰς. Ἡ περιεκτικότης ζαχαρῶν ἀνβαίνει. Αἱ προαναφερθεῖσαι, παραδειγματικῶς, μεταβολαὶ παρατηροῦνται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐργασίας. Οἱ φυσιολόγοι τῆς ἐργασίας, εἰδικοί ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν μεταβολῶν τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας, ἀναφέρουν πλῆθος διαπιστωθειῶν μεταβολῶν.

2) «Warming—up»⁽¹⁾. Ὁ ρυθμὸς καὶ

1. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἶναι ὑποχρεωμένη, κατὰ τὴν γνώμην μου, νὰ διατηρῇ τὴν χρησιμοποιομένην κατηγοριοποίησιν καὶ ὀρολογίαν. Μετὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀποφεύγεται ἡ σύγχυσις. Συγχρόνως ὁμοῦ γίνεται κατανοητὴ καὶ ἀντιληπτὴ ἡ σχετικὴ ξενόγλωσσος βιβλιογραφία. Τὸ «Warming—up», θὰ μετεφράζετο ἴσως εἰς τὰ ἑλληνικὰ μετὰ «αὐξήσις τῆς θερμότητος» ἢ «υπερθέρμανσις». Ὅπως ὁμοῦ φαίνεται ἀπὸ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀρου, αἱ ἀντίστοιχοι ἑλληνικαὶ λέξεις δὲν ἀνταποκρίνονται πλῆρως πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀρου. Οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ μετὰ «ξενομανίαν» ἢ κάτι παρόμοιον.

ή ταχύτης, με την οποίαν διεκπεραιώνεται μία εργασία, δεν παραμένουν εις τὸ ἀρχικὸν ἐπίπεδον. Εἶναι παρατηρητέον, ὅτι μετὰ τὴν πάροδον χρονικῶν διαστήματος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐργοστασιακῆς ἀπασχολήσεως, παρουσιάζεται αὐξήσις τῆς ἀποδοτικότητος. Ἡ ἀνοδικὴ αὐτὴ πορεία εἶναι βαθμιαία καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς τελείας προσαρμογῆς τοῦ ἐργαζομένου εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐκτελουμένης ἐργασίας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν ἀπασχόλησιν με καθαρῶς πνευματικῆς φύσεως θέματα. Με ἀργὸν ρυθμὸν κατ' ἀρχὰς συγκεντρώνονται αἱ σκέψεις περὶ ἓνα πρόβλημα. Ἡ συνεχὴς ἀπασχολήσις με αὐτὸ συντελεῖ εἰς τὴν ταχύτεραν ροὴν τῶν σκέψεων καὶ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν των, πρὸς λύσιν τοῦ ὑφισταμένου προβλήματος.

3) Μείωσις τῆς ἀποδόσεως. Ἡ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσα αὐξήσις τῆς ἀποδοτικότητος δὲν διαρκεῖ καθ' ὅλην τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς ἀπασχολήσεως με τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐργασίας. Μετὰ τὴν πάροδον χρόνου—διαφόρου διὰ κάθε ἄτομον καὶ διὰ κάθε εἶδος ἐργασίας—παρατηροῦνται τὰ πρῶτα σημεῖα κοπώσεως τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου. Ἡ κόπωσις δὲν παραμένει σταθερά, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐργασίας, ὅπως ἔδειξαν σχετικαί ἐρευναι, αὐξάνεται. Πολλὰ βεβαίως δύναται νὰ εἶναι τὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα συντελοῦν εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς κοπώσεως. Με αὐτὰ ὅμως δὲν πρόκειται νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐδῶ. Ἡ αὐξανόμενη κόπωσις ἔχει ἀντίκτυπον εἰς τὴν ταχύτητα ἐκτελέσεως καὶ διεκπεραιώσεως τῆς ἐργασίας. Αἱ σχέσεις κοπώσεως τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου καὶ τῆς ταχύτητος, με τὴν ὁποίαν οὗτος διεξάγει μίαν ἐργασίαν, εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογοι. Αὐξανομένης τῆς κοπώσεως, μειοῦται ἡ ταχύτης ἐκτελέσεως τῆς ἐργασίας. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ ὠριαία παραγωγή ἢ ἡ ὠριαία ἀπόδοσις τοῦ ἐργαζομένου ἐλαττοῦται. Συγχρόνως ὅμως ἐμφανίζεται καὶ κάτι ἄλλο. Μία ποιοτικὴ ἀλλοίωσις τῆς ἐργασίας γίνεται ἐμφανῆς. Ἡ μειονεκτοῦσα ποιότης ὀφείλεται εἰς τὴν κόπωσιν. Ἡ κόπωσις ἐπιφέρει καὶ μίαν μεταβολὴν εἰς τὴν διάθεσιν πρὸς ἐργασίαν. Ἡ ἔλλειψις διαθέσεως, ἡ ὁποία δύναται νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς ἄλλους παράγοντας, ἐκτὸς τῆς κοπώ-

σεως, μεταβάλλεται, κατὰ τὴν συνεχῆ ἀπασχόλησιν με τὸ ἀντικείμενον ἐργασίας, σὲ ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν ἐργασίαν.

Ὡς ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἐρχεται ἡ λανθασμένη δραστηριότης καὶ ἡ ἀπρόσεκτος ἐνέργεια, αἱ ὁποῖαι καὶ ὀδηγοῦν εἰς μείωσιν τῆς ποιοτικῆς μορφῆς τῆς ἐργασίας. Τὸ παραγόμενον βιομηχανικὸν προϊόν δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ καταναλωτοῦ.

4) Μείωσις τῆς ἰκανότητος ἐλέγχου τῶν κινήσεων. Ὁ ὅρος «κίνησις»⁽²⁾, ἔχει εἰσαχθῆ εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἐρευναν ἀπὸ τὸν J. Marey (1830-1904). Σειραὶ δλόκληροι σχετικῶν ἐρευνῶν διενηργήθησαν πρὸς μελέτην καὶ διαπίστωσιν τῶν σωματικῶν κινήσεων τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπασχολήσεώς του με τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐργασίας του. Ὁ ρυθμὸς, τὰ χρονικὰ ὅρια καὶ αἱ ἀξιομειώσεις τῆς κινήσεως ἐμελετήθησαν καὶ μελετῶνται ἐπισταμένως, διὰ κάθε εἶδος ἐργοστασιακῆς ἢ μετὰ τὴν βοήθειαν μηχανικῶν μέσων ἐκτελουμένης ἐργασίας. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου αἱ σωματικαὶ κινήσεις τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου δὲν παρουσιάζουν σταθερότητα εἰς τὴν ἐλαστικότητά των. Ἡ ἀκριβεία καὶ ἡ εὐλυγισία τοῦ κινήτου συστήματος τοῦ ἐργαζομένου ἀτόμου ἐλαττοῦνται. Μαζὶ ὅμως μετὰ τὴν ἀνακρίβειαν τοῦ ἐλέγχου τῶν κινήσεων μειώνεται καὶ ἡ ποιότης, τόσον τῶν κινήσεων ὅσον καὶ τῆς ἀποδόσεως. Ὁ ἐλαττωματικὸς ἐλεγχος τοῦ ἐργαζομένου γίνεται ἀντιληπτός ἀπὸ τὸν ἀκανόνιστον ρυθμὸν ἐργασίας καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐξομειώσιν τῆς ποιοτικῆς ἀποδόσεως.

5) Ἀνατηδήματα. Ὁ ψυχίατρος Kraepelin, εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς γραφικῆς παραστάσεως τῆς «πορείας τῆς ἐργασίας», διὰ τῆς ὁποίας καθίσταται δυνατὴ ἡ μελέτη τῆς ὠριαίας ἀποδόσεως τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου, καθὼς ἐπίσης καὶ τῶν διακυμάνσεων, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς ἐργασίας. Ἡ πορεία τῆς ἐργασίας ἐπιθεοᾶται ἀπὸ παράγοντας, ὅπως κόπωσιν, ἐξάσκησιν, συνήθειαν, πε-

2. Σχετ. Hehlmann, W.: Wörterbuch der Psychologie, 5. Aufl. Stuttgart 1968. Buytendijk, F. J. J. u. Plügge P. C. u. H.: Über die menschliche Bewegung als Einheit von Natur und Geist. 1963.

ρισπασμόν, νέα κίνητρα κ.λ.π. Κατά την διάρκειαν τῆς διεξαγωγῆς μιᾶς ἐργασίας παρατηρεῖται ὅσον αὐξήσις, ὅσον καὶ μειώσεις τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ ἐκτελοῦντος τὴν ἐργασίαν ἀτόμου. Ἡ ἐλαττωμένη ἀπόδοσις ἔχει κλιμακοειδῆ μορφήν εἰς τὴν γραφικὴν παράστασιν τῆς «πορείας τῆς ἐργασίας» καὶ παρουσιάζει ἐνδιαμέσως μικρὰς αὐξήσεις. Τὰ αἷτια τῶν ἐνδιαμέσων αὐτῶν αὐξήσεων δὲν ἔχουν ἀκόμη διαπιστωθῆ ἔπαρκῶς. Ἐπίσης αὐξήσις τῆς ἀποδόσεως παρατηρεῖται κατὰ τὸ τέλος τῆς «βάρδιας» ἢ τῆς ἐργασίας. Πολλὰς φορὰς ἡ αὐξήσις αὐτὴ εἶναι ἀρκετὰ σημαντικὴ. Τὰ αἷτια τῆς ἀπροσοδικήτου αὐτῆς αὐξήσεως κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐργασίας, ἐὰν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν του τὴν μεγαλύτεραν κόπωσιν, πού ὑπάρχει μετὰ πολὺν ἔργασίαν, θὰ πρέπη νὰ ἀναζητηθῶν περισσότερο καὶ κυρίως εἰς τὰ ψυχικὰ θιώματα τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λόγους εἶναι, ἡ ἰκανοποίησις ἀπὸ τὴν πλήρωσιν τῆς ἡμερησίας ἀποδοτικότητος, ἡ τάσις πρὸς ἐπιτυχίαν ὀρισμένου βαθμοῦ καὶ ποιότητος ἀπόδοσιν, τὸ βίωμα τῆς ἰκανοποίησης αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ἡ σκέψις τῆς ἐπιτροφῆς εἰς τὴν ἐπι μακρὸν χρόνον διακοπὴν καὶ ἀνάπαυσιν, ἡ ἀναμονὴ τῆς συναντήσεως μὲ τὰ προσφιλῆ πρόσωπα κ.λ.π.

6) Διακοπαὶ τοῦ τύπου «Blocks». Ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην διακοπῆς καὶ παύσεως τῆς ἐργασίας. Τὸ «πότε», «πῶς» καὶ «πόσον» θὰ διακοπῆ ἢ ἐργασία ἔχει ἀρκούντως μελετηθῆ. Ἡ διακοπὴ αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι ἡ «ἐπίσημος», ἡ νόμιμος καὶ καθωρισμένης διαρκείας παύσις τῆς ἐργασίας. Αἱ διακοπαὶ τοῦ τύπου Blocks εἶναι μία ἰδιαίτερη μορφή διακοπῶν καὶ συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἰκανότητα ἀντιδράσεως. Εἶναι ἓνα πρόβλημα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκειται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ βαθμοῦ ἀντιδραστικότητος τοῦ ἀνθρωπίνου οργανισμοῦ. Ὡς ἐκ τούτου αἱ διακοπαὶ τύπου ἔχουν μεγάλην καὶ ἰδιαίτεραν σημασίαν διὰ τὴν μὲν μέγαν βαθμὸν ἀσφαλείας διεξαγωγῆν τῆς ἐργασίας. Ποῖα εἶναι ὅμως αἱ διακοπαὶ αὐταί; Μὲ τὴν λέξιν καὶ τὸν ὄρον «Blocks», χαρακτηρίζονται εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐργοστασίου διακοπαὶ πολὺ μικρὰς χρονικῆς διαρκείας, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται μετὰ τὴν πάρο-

δον μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐργασίας. Ἐμφανίζονται δὲ ἀσυνειδήτως καὶ ἀπροετοιμαστως. Ἡ συχνότης καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πολὺ μικρῶν αὐτῶν παύσεων κυμαίνεται μετὰξὺ 10 καὶ 12 κατὰ λεπτόν.

7) Ἀνανέωσις τῶν δυνάμεων εἰς κρίσιμους περιστάσεις. Μὲ τὴν συνεχῆ καὶ διαρκοῦσαν ἀπασχόλησιν μὲ ἓνα ἀντικείμενον ἐργασίας, ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς κουράζεται καὶ καταβάλλεται. Ἡ κόπωσις καὶ ἡ κούρασις μειώνουν τὴν δυνατότητα ἐγρηγόρσεως τοῦ ἐργαζομένου ἀτόμου. Πολλὰς φορὰς μάλιστα ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ὀδηγεῖται ἀπὸ τὴν ἐντατικὴν καὶ κοπιώδη ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας εἰς κατάστασιν παραλύσεως τῶν δυνάμεων του. Παρ' ὅλην ὅμως αὐτὴν τὴν ἐξάντλησιν τῶν δυνάμεων του, ἐνεργεῖ ὁ ἐργαζόμενος καὶ πράττει, εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις ὡς νὰ ἦτο ἐντελῶς ξεκούρατος. Αὐτὸ συμβαίνει μόνον, ὅταν ἡ κατάστασις εἶναι πολὺ κρίσιμος ἢ μεγάλης σπουδαιότητος δι' αὐτόν. Ἡ κρίσιμότης πρέπει ὄχι μόνον νὰ εἶναι ἐκδηλὸς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν ἐργαζόμενον. Εἰς τὴν κρίσιμον περιστασιν τὸ ἐργαζόμενον ἄτομον ἔχει ἀκόμη τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιστρατεύσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις του καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάστασιν νηφάλιος καὶ ἤρεμος. Αἱ ἀποφάσεις καὶ αἱ ἀκολουθοῦσαι ἐνέργειαι τοῦ ὑπὸ κόπωσιν εὐρισκομένου ἐργαζομένου ἀτόμου δὲν διαφέρουν, εἰς τὰς κρίσιμους αὐτὰς περιπτώσεις, ἀπὸ τὰς τοῦ ἀναπαυθέντος ἐργάτου.

Ὁ βαθμὸς ἐκδηλώσεως τῶν προαναφερθεισῶν μεταβολῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως μιᾶς ἐργασίας, δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς διὰ κάθε εἶδος ἐργασίας. Ἐπίσης κάθε ἐργαζόμενος ἄνθρωπος παρουσιάζει ἀτομικὴν μεταβλητικότητα, ἔτσι ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ληφθοῦν γενικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα νὰ ἰσχύουν δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις. Πολλὰ εἶναι αἱ ἀλλαγαί, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς φυσιολογικὰ αἷτια. Τὰ ψυχικὰ ὅμως πλειοψηφοῦν ἢ ἐπιταχύνουν τὴν ἐνέργειαν τῶν φυσιολογικῶν αἰτίων. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς σπουδαιότητος τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ἀποτελεῖ τὸν σημαντικώτερον σταθμὸν εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐργοστασίου. Ἡ μηχανιστικὴ ἀντίληψις περι-

τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου, εἰσηγητῆς τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ Taylor, ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ἀναμφισβητήτου πλέον ἀξίας καὶ σπουδαιότητος τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργοστασιακῆς καὶ κάθε ἄλλης ἐργασίας⁽³⁾. Σήμερα μελετῶνται τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν αἱ μεταβολαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ καὶ ὑπὸ τὸ πρῶσιμα τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος. Ἡ ψυχολογία τοῦ ἐργοστασίου καταβάλλει κάθε προσπάθειαν, μὲ τὰ βοηθητικά μέσα ἐρεῦνης, νὰ διαγνώσῃ καὶ μελετή-

3. Σχετ. Taylor, Fr. W.: Grundsätze wissenschaftlicher Betriebsführung. München 1919.—Taylor R. G.: Are Workers Human? London 1950. Γ. Κωστάκης: Προβλήματα τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐργοστασίου, «Ἄ κ τ ἰ ν ε ς», Δεκέμβριος 1967.

σῃ τοὺς ψυχικοὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὸν ἐργαζόμενον ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀπόδοσίν του. Σκοπὸς τῆς ἐργοστασιακῆς ψυχολογικῆς ἐρεῦνης δὲν εἶναι ἡ ἐκμετάλλευσίς τοῦ ἐργάτου, ἀλλὰ ἡ δημιουργία εὐνοϊκωτέρων δι' αὐτὸν συνθηκῶν ἐργασίας. Ἡ συνεχῶς ἀναπτυσσομένη μηχανοποίησης καὶ ὁ ἐπιταχυνόμενος αὐτοματισμὸς ὀφείλουν νὰ ὀδηγηθοῦν ἀπὸ τὸν κατασκευαστὴν τῶν εἰς τὸν σωστὸν δρόμον. Μόνον ἡ τοποθέτησις καὶ ἡ παραμονὴ τῶν σχετικῶν προβλημάτων εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἀνθρωπίνου χώρου—ὕλικου καὶ πνευματικοῦ—ἢμποροῦν νὰ ἐγγηθοῦν διὰ τὴν εἰρηνικὴν συμβίωσιν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Γ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ

Π Ο Θ Ο Σ

Ὁνειρεύομαι τὴ μακρυνὴ μέρα,
ποῦ ἡ ἀνθρωπότης θᾶναι μιὰ ἀπέραντη
γαλήνια θάλασσα
ἀκύμαντη κι' εἰρηνική, σὰν ἕνας
τεράστιος γυάλινος καθρέφτης,
ποῦ μέσα του θὰ θρίσκουμε τὸν ἑαυτό
μας.

Β. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΕΝΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΔΟΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΜΑΣ

Δέν θά κάνω ἀνάλυσι τοῦ κομμουνισμοῦ, δέν θά μιλήσω γι' αὐτόν ἀπό φιλοσοφική, κοινωνιολογική καί οἰκονομική ἄποψι. Οἱ πλευρές του αὐτές εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσες, ἀλλά δέν μπορῶ νά τὸ ἐπιχειρήσω ἐδῶ πρόχειρα. Ἐξ ἄλλου ἔχουν γίνει τὸ ἀντικείμενο πολλῶν εἰδικῶν μελετῶν. Ἐχουν γραφῆ θιβλία πού μποροῦν νά μᾶς φωτίσουν γιά τίς ἀπόψεις αὐτές τοῦ κομμουνισμοῦ ἢ ἀπλούστερα νά μᾶς πληροφορήσουν.

Θά μιλήσω γιά τούς κομμουνιστάς. Ὅχι γιά τόν «κομμουνιστῆ-ἄνθρωπο», «ιδέα γενική» πού δέν μπορεῖ νά συναντήση κανεὶς στὸν δρόμο. Ὅχι γιά ὄλους τούς κομμουνιστάς, δέν θά σᾶς κάνω νά διασχίσετε τὸ σιδηροῦν παραπέτασμα, ἀλλά μόνον γιά ἀνθρώπους πού εἶναι κομμουνιστὰ καὶ πού ζοῦν στὴν Γαλλία, τούς μόνους πού γνωρίζω, εἴτε εἶναι Γάλλοι, εἴτε Ἴταλοὶ εἴτε Ἰσπανοί.

Ἄλλὰ μιλῶντας γι' αὐτούς τούς κομμουνιστάς, θά μιλήσω γιά ἀνθρώπους πού ἀπὸ 30 χρόνια συμβαίνει νά εἶναι οἱ πιὸ κοντινοὶ πλησίον μου.

Σκέπτομαι λοιπὸν ὅτι σᾶς ὀφείλω κάτι περισσότερο ἀπὸ μιὰ φιλικὴ ἀφήγησι «ἐπὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν κομμουνιστικῶν ὁμάδων», ἢ «ἐπὶ ὀρισμένων ψυχολογικῶν ἢ ἠθικῶν χαρακτήρων συχνότερον ἀπαντωμένων εἰς τούς κομμουνιστάς».

Θέλω, σάν θά τὸ φέρῃ ὁ λόγος, νά μιλήσω γιά τὴν «χριστιανικὴ ὑποχρέωσι» πού δημιουργεῖ ἢ συνάντησις μὲ τὸν κομμουνιστῆ.

Ποιοὶ εἶναι οἱ κομμουνιστὰί;

Ἄνθρωποι πού δίχως αὐτούς ὁ κομ-

μουνισμὸς δέν θά γεννιότανε κι οὔτε θά ἐξακολουθοῦσε νά ζῆ καὶ νά δρᾷ.

Δέν ὑπάρχει κομμουνισμὸς ἀπόλυτα σάν καθαρὴ ἰδέα. Δέν πρόκειται γιά ἕνα φιλοσοφικὸ σύστημα πού μπορεῖ νά συνεχίση νά ὑπάρχη, χωρὶς νά ἔχη ὀπαδοὺς. Ὁ κομμουνισμὸς εἶναι ἀξεχώριστα μιὰ ἀντίληψις περὶ τοῦ κόσμου καὶ ἕνα σύστημα δράσεως γιά τὴν διαμόρφωσι τοῦ κόσμου.

Ὁ κομμουνιστῆς ἄνθρωπος ἔχει ἀποδεχθῆ μιὰ ἀντίληψι περὶ τοῦ κόσμου καὶ εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ἴδιος ἀγωνιστῆς, ὄχι πάντοτε τὸ ἴδιο ἐνσυνείδητος, ἀλλά πάντοτε δραστήριος, γιά νά ἐκπληρωθοῦν οἱ σκοποὶ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόσμου.

Γιατί εἶναι τόσο ἀνθρωποκομμουνιστὰί;

Ἐργάσθηκα εὐσυνείδητα γύρω ἀπὸ τὰ θέματα:

— Ὁ κομμουνισμὸς «καρπὸς» τοῦ ἐπισημονικοῦ, τεχνικοῦ, κοινωνικοῦ κόσμου μας.

— Ὁ κομμουνισμὸς «ἀπάντησις» σὲ προσδοκίεσ αὐτοῦ τοῦ ἐπισημονικοῦ τεχνικοῦ, κοινωνικοῦ κόσμου.

— Ὁ κομμουνισμὸς «μῦθος» τῆς σωτηρίας.

Τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας μου ἦτο ἀρκετὰ ἀπογοητευτικὸ. Μοῦ ἦταν δύσκολο νά ἐξηγήσω, γιατί δέν ἤμουν σύμφωνη μαζί τους.

Σκέπτομαι — κι αὐτὸ εἶναι ἴσως μιὰ κοινωνιολογικὴ αἴρεσις — ὅτι ὁ κομμουνισμὸς εἶναι τὸ «π ρ ὶ ὄ ν» τοῦ Χριστιανισμοῦ πού ἔχουμε προδώσει.

Σκέπτομαι ἐπίσης — καὶ μπορεῖ κι αὐτὸ ὅμοια νά εἶναι μιὰ κοινωνιολογικὴ αἴρεσις — ὅτι ὁ κομμουνισμὸς, ἐάν

εμφανίσει μιὰ μερική ἀπάντησι στους ἐπισημονικούς, τεχνικούς καὶ κοινωνικούς πόθους τοῦ κόσμου, εἶναι πρὶν ἀπ' ὅλα μιὰ κίβδηλη ἀπάντησι στους πόθους ποὺ ὁ Θεὸς ἔβαλε στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποὺ ὁ Χριστὸς τοὺς ἔβγαλε στὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ τοὺς ἔδωσε καινούργια πνοή.

Μποροῦμε νὰ προχωρήσωμε καὶ νὰ ποῦμε ὅτι ἡ βασική αἰτία τῶν μαζικῶν προσχωρήσεων στὸ κομμουνισμὸ δὲν ἔχει πάντα σχέση με τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σύγχρονου κόσμου καὶ με τοὺς σκοπούς του. Ἡ βασική αἰτία φαίνεται π ὡ ς εἶ μ α σ τ ε ἔ μ ε ἰ ς.

Μέσα στὰ ἔθνη, στὶς τάξεις, στὶς φυλές, στὶς μᾶζες ἀνθρώπων ὁ καθένας προσωπικὰ περιμένει ἀπὸ τὸν κομμουνισμὸ τὴν πραγματοποίησι μιᾶς ἐλπίδας τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς: Τῆς ἐλπίδας τῶν φτωχῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἐκπλήρωσι αὐτῆς τῆς ἐλπίδας, μᾶς κληροδότησε ὁ Χριστὸς. Δὲν τὴν ἐχώρισε ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς βασιλείας. Ἀπευθύνθηκε σ' αὐτοὺς ποὺ προσδοκοῦν τὸν ἐρχομὸ τῆς γιὰ νὰ ἀναγγεῖλι τὴν βασιλεία Του.

Ἐμεῖς ξεχάσαμε, ἢ μᾶλλον κατὰ κυριολεξίαν περιφρονήσαμε αὐτὴ τὴν προσδοκία, πράξαμε σὰν νὰ τὴν καταργούσε ἡ βασιλεία.

Ξεχάσαμε ὅτι ἡ φτώχεια δὲν εἶναι ἕνα εἶδος μοιραίου προνομίου ποὺ ἔχει δοθῆ σὲ ὀρισμένους γιὰ νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὅτι δὲν εἶναι προνόμιο παρὰ μόνον ὅταν κἀν τὸν ἀνθρώπο πιὸ ἐλεύθερο, ὅχι ὅταν τὸν ἐκμηδενίσει στὴν ἀθλιότητα. Ὅτι εἶναι ἕνα προνόμιο, ποὺ μᾶς ἔχει προταθῆ νὰ τὸ μοιρασθοῦμε με τοὺς φτωχοὺς, μοιράζοντας μαζύ τους ὅ,τι ἔχουμε.

Ὅχι μόνον ξεχάσαμε ὅτι ὁ Χριστὸς μᾶς ἤθελε φτωχοὺς μπροστὰ Του μεταξὺ τῶν φτωχῶν, ἀλλὰ ξεχάσαμε τοὺς φτωχοὺς ὅπως γίνεται με τὰ ξεμακρυσμένα ἀδέλφια ποὺ δὲν ξαναβρίσκονται παρὰ μόνον στὴν αἰώνια ζωῆ.

Ξεχάσαμε ὅτι ἡ φτώχεια κατὰ τὸ πνεῦμα, ἢ κατὰ θάθος φτώχεια μας μπροστὰ στὸν Θεό, αὐτὴ ποὺ κερδίζει

τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, κινδυνεύει νὰ μείνῃ ἕνας κούφιος λόγος, ἐὰν δὲν ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ μιὰ διαθέσι μοιρασιάς χωρὶς ὄρια καὶ χωρὶς δισταγμούς.

Ξεχάσαμε ὅτι δίχως αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς μοιρασιάς, μοιρασιάς τῆς ζωῆς, μοιρασιάς τῶν ἀγαθῶν, δὲν θὰ μπορέσωμε νὰ εἴμαστε οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, οἱ κατὰ προτεραιότητα ἀπεσταλμένοι στους φτωχοὺς. Δὲν θὰ μπορέσωμε νὰ κηρύξουμε ἀπὸ τὴν καρδιά μας τὸ Εὐαγγέλιο τῆς φτώχειας.

Αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιο οἱ καρδιές τῶν φτωχῶν τὸ περίμεναν. Ὅταν οἱ κομμουνισταὶ ὕψωσαν τὴν φωνή τους, οἱ φτωχοὶ πίστεψαν ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ καλὴ ἀγγελία ποὺ προσδοκοῦσαν.

Ἡ ἀνθρώπινη καρδιά εἶναι φτιαγμένη γιὰ τὴν ἀδελφούνη τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Χριστὸς μᾶς τὸ εἶπε: «Εἴσατε ὄλοι ἀδέλφια». Τοὺς λόγους αὐτοὺς μᾶς τοὺς ἄφησε γιὰ νὰ τοὺς ζήσωμε. Δὲν μᾶς κληροδότησε μιὰ ἰδεολογία ἢ ἕνα «σύστημα» ἀδελφούνης.

Εἴμαστε ὄλων οἱ ἀληθινοὶ ἀδελφοί. Εἶναι ἕνα γεγονός ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ μεταβάλωμε, γιὰτὶ ὁ Θεὸς μᾶς ἔκανε ἔτσι. Ζοῦμε ὅμως σὰν νὰ μὴν εἴμαστε ἀδέλφια, σὰν νόθα ἀδέλφια, σὰν κακὰ ἀδέλφια.

Ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη εἶναι ἡ ὄρατὴ πραγματικότης τῆς ἀόρατης ἀγάπης τοῦ Πατέρα. Εἶναι ἀχώριστη ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀγάπη κι εἶναι τὸ σημάδι καὶ ἡ μαρτυρία τῆς. Ἐκεῖ ὅπου ἐμεῖς ἀφήσαμε τὴν ἀδελφικὴ ἀγάπη «ὐπὸ τὸν μόδιον», ἡ καρδιά τῶν ἀνθρώπων πίστεψε καὶ περίμενε τὴν ἀδελφούνη. Τὸ «ἕνας γιὰ ὄλους» καὶ τὸ «ὄλοι γιὰ ἕναν» τῶν κομμουνιστῶν ἀκούστηκε σὰν ἡ σάλπιγγα τῆς ἀδελφούνης.

Ὁ κομμουνισμὸς γεννήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε σὲ χώρες ὅπου ἡ πλειονότης τῶν ἀνθρώπων ἦταν χριστιανοί, ἀλλὰ ποὺ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους καταργούσε στὴν πραγματικότητα τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Ὅπου οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους καταργούσαν τὸν νόμον τῆς ἀδελφούνης. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς χώρες ξεκίνησαν οἱ ἀπόστολοι

του κομμουνισμού για να κατακτήσουν τον κόσμο.

Ἐζησα τριάντα χρόνια, δηλαδή τὴν μισὴ ζωῆ μου σὲ μιὰ πόλι κομμουνιστική, σὲ ἔπαφή σχεδὸν ἀδιάκοπη μὲ κομμουνιστὰς. Αὐτὰ τὰ 30 χρόνια μὲ ὠδήγησαν νὰ θγάλω συμπεράσματα γιὰ τὴν χριστιανικὴ ζωὴ σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον.

Πρὶν ἀπὸ λίγο μόνον καιρὸ ἔσκεπτόμουνα πὼς αὐτὰ τὰ συμπεράσματα ἔχουν ἀξία μόνον γιὰ τοὺς κομμουνιστὰς. Σήμερα ἔχω πεισθῆ ὅτι μποροῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν γιὰ τὶς πιὸ πολλές ἀπὸ τὶς ἄθες κοινωνίες πού υπάρχουν ἢ πού δημιουργοῦνται τώρα.

Ἀνάμεσα στοὺς κομμουνιστὰς ἡ χριστιανικὴ ζωὴ «δοκιμάζεται». Τὸ κομμουνιστικὸ περιβάλλον ἔχει τὴν φήμη ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνον γιὰ τὴν πίστι. Τὰ γεγονότα μοιάζουν νὰ τὸ βεβαιώνουν.

Ἐάν ὁμῶς ἡ πίστις δὲν θὰ μπορούσε νὰ βιωθῆ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔχει ἀναγκασθῆ, τότε ἡ πίστις θὰ ἦταν μιὰ ἀνοησία.

Αὐτὸ πού δὲν ἀντέχει στὴν δοκιμασία δὲν εἶναι ἡ πίστις, ἀλλὰ ἡ ζωὴ τῆς στρεβλωμένης, τῆς ἀσθενικιάς, τῆς προδομένης πίστεως. Εἶναι ἡ ἠθροσκευτικὴ ζωὴ ἢ μακρόχρονα βιωμένη ἀνάμεσα σὲ χριστιανούς πού συγχέουν: τὴν πίστι μὲ τὴν διανόησι, τὸν ἠθικό ἄνθρωπο μὲ τὸν χριστιανὸ ἄνθρωπο.

Στὴν κομμουνιστικὴ κοινωνία ἡ χριστιανικὴ ζωὴ ὑποχρεώνεται νὰ βιωθῆ στὴν κατάστασι τῆς στρατευομένης ἐκκλησίας, στὴν κατάστασι τῆς ἀνεπιφύλακτης πίστεως. Τῆς πίστεως πού μᾶς κάνει νὰ ἀγαπήσωμε τὸν κόσμο μέχρι σημείου νὰ δώσωμε τὴν ζωὴ μας γι' αὐτόν. Τῆς πίστεως πού εἶναι πάντοτε ξένη στὸν κόσμο, συχνὰ ἐχθρική γιὰ τὸν κόσμο, συχνὰ καταδιωγμένη ἀπὸ τὸν κόσμο. Τῆς πίστεως πού ξεπερνᾷ τὰ μέτρα τοῦ χριστιανοῦ, τὸν θράχο τῆς σιγουριάς, πού μοιάζει νὰ γίνεται ἡ ἔρρημος τοῦ πειρασμοῦ. Τὴν πίστη αὐτὴ δὲν τὴν γνωρίζομε καλά, δὲν εἴμαστε προετοιμασμένοι νὰ τὴν ζήσωμε.

Ἐάν ἀνάμεσα στοὺς κομμουνιστὰς καλοῦμε «δοκιμασία» αὐτὸ πού θὰ ὠ-

νομάζαμε πειρασμούς, εἶναι ἀκριβῶς στὴν δοκιμασία αὐτὴ πού θρίσκομε τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἴδιου μας τοῦ ἑαυτοῦ. Δοκιμασία τῆς μονώσεως, δοκιμασία τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, δοκιμασία τῆς πίστεως. Μαθαίνομε ὅτι εἶναι «δῶρον» τοῦ Θεοῦ τὸ ὅτι δεχόμεστε, τὸ ὅτι ζητοῦμε, τὸ ὅτι λαμβάνομε. Μαθαίνομε τὸ Εὐαγγέλιο σὰν ὁδηγὸ τῆς ζωῆς μας καὶ σὰν ὁδηγὸ τῆς συμπεριφορᾶς μας.

Κάτι σὰν συμπέρασμα.

Ὁ κομμουνισμὸς συχνὰ μὲ πάταγο καὶ πάντοτε μὲ σαφήνεια μᾶς θέτει μιὰ ἐρώτησι καὶ μᾶς ἐπιβάλλει μιὰ ἀπάντησι.

Ἐρωτήσεις: Οἱ χριστιανοὶ σὲ τί χρησιμεοῦν; Ἡ πίστις τί ὠφελεῖ;

Οἱ κομμουνιστὰὶ ἀπαντοῦν: Ἡ πίστις εἶναι ἓνα ἄδειον σύννεφο, εἶναι ἓνα ψέμμα. Κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐνεργῆ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ διαστρέφει μέσα του τὸν ἀληθινὸ ἄνθρωπο. Κάνει τὸν πιστὸ μέσα στὴν ἀνθρωπότητα ὄχι μόνον ἓνα προδότη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἓνα φορὰ ἐπικινδύνων μικροβίων, μεταδοτικῶν καὶ καταστρεπτικῶν.

Στὴν ἐρώτησι πού τίθεται καὶ στὴν ἀπόκρισι πού δίδεται ὀφείλομε νὰ ἀπαντήσωμε μὲ βίο καὶ μὲ λόγια, μὲ λόγια καὶ μὲ πράξεις.

Ἄλλὰ ὁ κομμουνιστὴς δὲν εἶναι ὁ μόνος πού θέτει τὴν ἐρώτησι «ἡ πίστις σὲ τί ὠφελεῖ;» Ἡ ἐρώτησις αὐτὴ τίθεται κάποτε μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὰ πράγματα ἀπὸ πολλοὺς κύκλους ἀδιαφόρων καὶ σὲ ὄλους τοὺς κύκλους τοῦ σύγχρονου ἀθεϊσμοῦ. Ὁ χριστιανὸς καὶ ἀκόμη περισσότερο ὑποθέτω ὁ ἱερεὺς πού σκοντάφτει στὴ βουβὴ αὐτὴ ἐρώτησι, θὰ μπορούσε νὰ κἀνὴ τοὺς συνομιλητὰς του νὰ λυπηθοῦν ἐάν εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπαντήσῃ.

Ἄλλὰ τί νὰ πῆ κανεὶς ὅταν ἡ ἐρώτησις δὲν ὑπάρχη πιὰ, ὅταν ἔχη ἐξορισθῆ, ὅταν ἀκόμη οὔτε καὶ ὁ τόπος τῆς δὲν θρίσκεται στὴν συνείδησι τοῦ

ανθρώπου; "Όταν ἔχη παύσει νὰ τίθεται;

Εἶναι ὅμως γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ πρέπει νὰ εἶμαστε προετοιμασμένοι. "Ισως ἡ παράδοξη προετοιμασία θὰ ἦταν νὰ διερωτηθοῦμε μιὰ μέρα, σὰν νὰ ξυπνούσαμε ἀπὸ ἓνα ὄνειρο, ἢ πίστις «ἡ δική μου» σὲ τί χρησιμεύει; Ἐὰν αὐτὸ δὲν μᾶς συνέβη ποτέ, ἐὰν δὲν μᾶς ἔφεραν οἱ περιστάσεις σὲ θέσι ὅμοια μὲ τοῦ κατηχουμένου ποὺ ἀπαντᾷ τὸ «ναί» τῆ στιγμῆ τοῦ βαπτίσματός του, νομίζω πὼς πρέπει ἀμέσως νὰ τὸ κάνουμε μόνοι μᾶς μὲ μιὰ πρόσωπο μὲ πρόσωπο συνάντησί μας μὲ τὸν Χριστό.

"Ἄς μὴν περιμένουμε ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ μόνωσι ἢ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἔλλειψι μόνωσης νὰ μᾶς τεθῆ τὸ ἔρωτημα αὐτὸ ὑπουλα ἢ ὠμά. "Ἄς μάθουμε νὰ γνωρίζουμε ὅτι ἡ πίστις δὲν φτιάχνει ἀπὸ μᾶς ὑπερανθρώπους, μεγαλοφυῆς ἢ ἥρωες, ὅτι δὲν μᾶς κάνει «καλύτερους» ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μεθοδικότερους ὀργανωτάς, τελειότερους δημιουργούς, θαυότερους διανοητάς, ἀλλὰ ὅτι μᾶς κάνει «ἄλλους». "Ότι δὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ καμμιά ἀνθρώπινη ὑ-

ποχρέωσι, ἀλλὰ μᾶς ἐπιβάλλει ἓνα ἔργον, ἓνα καθῆκον καὶ μιὰ ἀποστολὴ ποὺ εἶναι «γιά» τὸν κόσμον, ἀλλὰ δὲν εἶναι «ἀπὸ» τὸν κόσμον.

Μᾶς δίνει σὰν ἀποστολὴ νὰ θάλωμε μέσα στὸν κόσμον τὴν ἴδια τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μὲ «ἀνθρώπινα ἔργα» καὶ μὲ «ἀνθρώπινα μέσα», μὲ αὐτὰ τοῦ Χριστοῦ. Μᾶς ἀναθέτει τὸ ἔργο τῆς προσωρινῆς ἐγκαταστάσεως ἐντὸς τοῦ κόσμου τῆς αἰώνιας ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Πλάι σ' αὐτὸ «τὰ ὑπόλοιπα» ὑπάρχουν καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἡ πίστις χρησιμεύει στὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν κόσμον διὰ μέσου μας ὅπως διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ Του.

Μᾶς ἐδιάλεξε γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ στὸν κόσμον, στὸν κόσμον ποὺ ἀγαπᾷ καὶ ποὺ πρέπει νὰ ἀγαπήσωμε ὅπως Αὐτός, μαζὺ μ' Αὐτὸν καὶ ἐξ αἰτίας Του.

Ἡ πίστις σ' αὐτὸ χρησιμεύει κι αὐτὸ εἶναι ποὺ μᾶς ζητᾷ νὰ δεχθοῦμε.

MADELEINE DELBREL

Μετάφρασις Γ. ΗΣΑΪΑ

ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΜΕΛΩΔΟΣ

ΚΟΥΤΑΚΙΟΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΔΕΚΑ ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ

(Τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Τρίτῃ. Κοντάκιον
ἁδόμενον εἰς τὰς Δέκα Παρθένας, οὐ
ἢ ἀκροστιχίς
ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ)

ΠΡΟΟΙΜΙΟ¹

Ἦχος πλ. α'.

Λαμπάδα ἄσβυστη τὴν ψυχὴν
στὸ νυμφίον ἄς δείξουμε, στὸ Χριστό.
Μαζὶ μ' Αὐτὸν νὰ περάσουμε,
γιατὶ ὁ νυμφῶνας κλείνεται.
Μὴν ἀπομείνουμ' ἀπέξω
φωνάζοντας: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 1

Γιατὶ ἴσαι ἀράθυμη, ψυχὴ μου τιποτένια;
Γιατὶ μεριμνᾷς γιὰ κείνα ποὺ δὲν πρέπουν,
καὶ ἀσχολεῖσαι μ' ὅσα εἶν' ἀνώφελα
στοὺς μέλλοντες καιροὺς, καὶ στέκεις στὸ
καὶ σὰν αἰώνιο τὸ προσέχεις;
Ἦ ἔσχατη στιγμή φτάνει.
Πρέπει ν' ἀρχίσῃς
νὰ βλέπῃς τὴ ματαιότητα.
Ἄνασηκώσου τότε στὸν Ἰησοῦ, σὰν τὴ
ραχητικὴ.
Ἐλύθηκες ἀπ' τὰ δεσμὰ σου, μὴ λυγᾷς
τὴν πλάτη σου,
Τὸ θόλωμα τοῦ νοῦ δὲν ἔχει τέλος.
Καὶ κύττα νὰ συνέρθῃς, ξύπνησε σὰν ἀπὸ
ὑπνο,
ὁ νυμφίος ἔρχεται, ἄς μὴν ξεμείνουμ' ἔξω
φωνάζοντας: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 2

Τὰ ἴδια κάποτε καὶ οἱ μωρὲς παρθένες
ἔπαθαν, ὅταν δὲν κατάλαβαν

1. Ἔχει μεταφρασθῆ στὸ μέτρο τοῦ
πρωτότυπου, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ ψέλνεται.
(Κύττ. Π. Α. Σινόπουλου, Τὸ μεταφραστικὸ
πρόβλημα στοὺς βυζαντινοὺς ὕμνους,
περιοδικὸ «Ἀκτίνες», Ἰαν. 1966).

τοῦ νυμφίου τὸν ἔρχομό τὸν ξαφνικό.
Γιαυτό, ψυχὴ, ὅσο κρατᾷ ἡ μέρα,
ἄς θυγοῦμε γιὰ τὸ ἔργο μας,
γιατὶ ἔρχεται νύχτα, ὅπως εἶπ' ὁ Χριστός,
καὶ τότε πιά κανεὶς νὰ ἐργασθῆ δὲ θὰ
μπορέσῃ.
Καὶ μένουμε φτωχοὶ καὶ ἄποροι, γιατί
δὲν ἐκοπιάσαμε.
Στὸ μέλλον τοὺς φτωχοὺς δὲν θὰ τοὺς
λυπηθοῦν οἱ πλούσιοι,
οὔτε καὶ οἱ σοφὲς ἐλυπηθῆκαν τὶς μωρὲς
παρθένες.
Ἦ κρίσις ἐκεῖ ἀνελέητη γιὰ κείνον ποὺ
δὲν ἔλεεῖ.

Ἄλλα ἐδῶ ἄς προφτάσουμε
τὸν πυλῶνα τοῦ Εὐσπλαχνου,
φωνάζοντας: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 3

Ἦπνος σὲ πῆρε, ψυχὴ μου, ἄχρηστος.
Κοιμᾷσαι καὶ ροχαλίζεις, μέχρι πότε;
Ξύπνα τώρα τουλάχιστον
μ' αὐτὰ ποὺ βλέπουμε:
Ἄπειλὲς φοβερὲς καὶ σεισμοὶ συνεχεῖς
καὶ τῶν πολέμων χτύποι ἀλλεπάλληλοι
συντάρραζαν τὴ γῆ κι ὅλα πάνω σ' αὐτὴ
κι ἀκόμη στρέψαν πίσω καὶ τὴ θάλασσα.
Φοθήσου πιά, σὰν τὸν Ἰωνᾶ, καὶ ξύπνησε.
Ἦχοὺν μέσα στὸν κόσμον τῶν σημείων οἱ
σάλπιγγες
πραμηνῶντας τὸ Χριστὸ σ' ὅσους τὸν πε-
ριμένουν,
γιατὶ θὰ ῥθῆ, θὰ μείνῃ ἐδῶ καὶ θὰ σφρα-
γίσῃ
τὴν ἅγια εἴσοδο μὲ τὰ σημάδια, γιὰ ὅσους
φωνάζουν: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 4

Αὐτὰ καὶ τώρα τ' ἀντικρύζουμε, ψυχὴ,
ἔφτασαν στὴν πόρτα μας, δὲν εἶναι πιά
ἐπὶ θύραις,

2. Ἐπὶ θύραις: ὅπου τὸ κείμενο ἔχει
λέξεις ἢ φράσεις ποὺ ἔχουν παραμείνει
στὴ σύγχρονη γλώσσα, ἔστω ὡς λόγιες,
προσπαθῶ, ὅσο γίνεται, νὰ τὶς διατηρή-

είναι κοντά μας, εἶν' ἔμπρός μας ἔτοιμα.
Δὲ λείπει τίποτα ἀπ' αὐτά, πού εἶπε ὁ
Χριστός,
ἀλλ' ὅπως τὰ προεῖπε, θὰ γίνουμε τὰ
πάντα:

καὶ πείνα καὶ θανατικό
κι ἀδιάκοποι σεισμοὶ
καὶ τὸ 'να ἔθνος θὰ χτυπήσῃ τ' ἄλλο.
Μέσα στὴ χώρα φόβος,
ἔξω ἔχει πέσει φαγωμάρα.
Δὲν ἔχει τόπο νὰ σωθῆς, παντοῦ ὁ κίν-
δυνος,
Πουθενὰ καταφύγιο, φεύγουν οἱ πάντες.
'Ἡ πόλη κλεισθήκε,
ἢ εὐσπλαγγνία σφραγίστηκε,
γιατί δὲν ἐβελήσαμε
μέσα νὰ βρεθοῦμε,
καὶ φωνάζουμε: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 5

Ἄκουσε τοῦτα καὶ ἰκλάψε, ψυχὴ,
στέναξε μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά σου,
πρὶν σὲ προλάβουμε καὶ κλάψης ἀθελά-
σου,
ὅταν ὀλόκληρ' ἢ γῆ στὴ φωτιά παραδοθῆ
κι ὁ οὐρανὸς σὰ χάρτης θὰ τυλίγεται,
ὅταν θὰ φεύγῃ ὁ γιαλὸς καὶ φανῆ ὁ θυ-
θός,
ὅπως ἐφάνηκε ἄλλοτε!
Τὰ φῶτα τ' οὐρανοῦ δὲν ὑπάρχουνε
γιατί τ' ἀστέρια πέφτουνε σὰ φύλλα,
τόση θὰ εἶν' ἢ θλίψη, ὅταν θὰ 'ρθοῦν αὐτά.
Θὰ ταραχτοῦν οἱ ἐπουράνιες δυνάμεις,
μὲ φόβο θὰ φωνάζουνε.
'Ὅπου θὰ θρίσκεται τὸ πῶμα
θὰ μαζευτοῦν οἱ ἀετοὶ
κι ἀπ' ἔξω θ' ἀφήσουνε τὰ ὄρνια
νὰ φωνάζουνε: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 6

Πόση ὀδύνη φέρνει ἢ φωνὴ
στοὺς ἀμελεῖς καὶ σ' ὄλους τοὺς ἀμαρ-
τωλοῦς,
κι ἐγὼ εἶμαι ὁ πρῶτος.
Θὰ μᾶς ξεριζώσῃ
καθὼς μιὰ φορὰ τὴ συκιά,
πού δὲν τῶχε σκοπὸ καρπὸ νὰ κάμῃ.
Θὰ κοποῦμε ὅπως με ἀξινιά
καὶ θὰ γίνουμε τῆς γέννας³ φαγοπότι,
ὅπως τὸ εἶπε ὁ 'Ἰησοῦς,
τῶν ψυχῶν ὁ κύριος.
Ψυχὴ μου, ἄς ξανανώσουμε
κι ἄς κάμουμε καλὸν καρπὸ, σὰ σπόρος
ἀπὸ καλὸν ὁσπορία,
ὥστε σὰν ἔρθῃ νὰ μαζέψῃ
στὶς ἀποθήκες τοὺς καλοὺς καρπούς του,

σω. Ἐδῶ ἢ φράση «δὲν εἶναι πιά ἐπὶ θύ-
ραις» σημαίνει ὅτι πέρασε πλέον ὁ και-
ρὸς πού τὰ περίμεναν, γιατί ἔχουν ἔρθει
κιάλας.

3. Γέννα: Ἡ κόλαση.

νὰ μὴ μείνουμ' ἀπέξω
φωνάζοντας: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 7

Ἐφτασ' ἔφτασε ὁ θέρος,
τῆς συντελείας τὸ δρεπάνι ἔτοιμο
καὶ ὅσο παίρνει ἀκονισμένο.
Σὰ ζέστη δυνατὴ οἱ σεισμοὶ πνιχτικοί⁴
πάνω στὴ γῆ ἐξεύθησαν.
Οἱ γοργοὶ θεριστὲς τὰ σύνεργα κρατοῦν
γιὰ τὸ ἔργο τους
καὶ περιμένουν νὰ δοῦν,
τί ὁ καλὸς ὁ χτηματίας βούλεται.
Ψυχὴ μου, τί νὰ κάμουμε;
Γεμάτοι ζιζάνια εἴμαστε.
Θὰ μᾶς χωρίσουν ἀπ' τὸ σῆμα πρὶν τὸ
δεματίσουν,
καὶ θὰ μᾶς ρίξουν στὴ φωτιά.
'Ἐμπρὸς λοιπόν, οἱ πάντες νὰ προλάβουμε
μὲ δάκρυα
φωνάζοντας: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 8

Γιὰ κύττα, οἱ τωρινοὶ καιροὶ τί δύσκολοι!
Τί περιμένουμε, ψυχὴ μου;
'Ἡμέρα εἶναι γιὰ ἐκδίκηση.
Θυμὸς ἐφούντωσε ἀποπάνω⁵ μας γιὰ μᾶς,
γιατί ἐμεῖς τὸν ἐξανάψαμε.
Κι ἢ φωτιά πού θὰ 'ρθῆ,
ἀπὸ μᾶς, γιὰ ἐμᾶς.
Βέβαια ὕλικο ἀπὸ ἐξύλα δὲν ὑπάρχει,
οὔτε φαίνεται στοίβα,
μὰ τὸ καμίνι θὰ τὸ ἀνάψῃ ἢ ἀνταμοιβῆ.
Καθενὸς ἢ κακία
σὰν τὴ βᾶτο θὰ γίνῃ
νὰ καίγεται χωρὶς νὰ κατακαίγεται.
'Ανάθει πάντα καὶ ποτὲ δὲν τελειώνει
ἂν δὲν φτάσουν δάκρυα
ἀπ' τοὺς ἐδῶθε, πού με θλίψῃ
φωνάζουν: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 9

Ἄξαφνα πάνω σ' ὄλους ἔπεσε
νύχτωμα πρὶν τὴ νύχτα
καὶ πρὶν ἀπ' τὸ σκοτάδι, καταχνιά!
Κι εἴμαστε τώρα, ὅπως πρὶν οἱ Αἰγύπτιοι,
σὲ ὀμίχλῃ πληγῶν καὶ θύελλα σεισμῶν
κι ὁ ζόφος τῶν πολέμων μᾶς κρατάει.
Κι οὔτε ὡς ἐδῶ παυεὶ ἢ ὀργή,
γιατί ἢ Ἐρυθρὰ τοὺς πάντες περιμένει.
'Ἡ γέννα ἐκεῖ δὲν εἶναι πρόσκαιρη,
ἀλλὰ αἰώνια,
γιατί πολὺ ὠργίστηκε ὁ 'Ἰησοῦς,
ὁ Σωτήρας μας,

4. Ἐγινε προσπάθεια νὰ κρατηθῆ ἢ
ἔκφραση τοῦ Ρωμανοῦ πού χρησιμοποιεῖ
τὴ λέξη «αὐχμός» (πνιχτικὴ ζέστη), γιὰ
νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς σεισμούς.

5. Θυμὸς ἀποπάνω μας: ὀργὴ ἐξ οὐ-
ρανοῦ.

που θαύματα κι ἂν ἔκαμε
δὲν τὸν πιστέψαν.
Κι ἔτσι μὲ συμφορὲς ἐπλήρωσε
τὶς ἀδικίες τῶν ἀπίστων,
ἔστω μ' αὐτὲς γιὰ νὰ πειστοῦμε
φωνάζοντας: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 10

Ὅσοι λοιπὸν ἐφεύγαμε
ἀπὸ τὸν νοητὸ Φαραῶ
κι ἀπ' τὴν πικρὴ σκλαβιά του,
ὡς τὰ μισήσουμε ὡς τὸ τέλος,
Γίναμε τώρα τοῦ Θεοῦ ὁ Ἰσραήλ,
ὡς μὴν ξαναγυρίσουμε στὴν Αἴγυπτο.
Δὲ λέω στὴ χώρα ποῦ ἦρθε ὁ Χριστός,
ἀλλὰ σ' ἐκείνη, στὸ Μωυσῆ ποῦ δὲν ἐπί-
στεψε.
Αἴγυπτο λέμε τὴ σκληρὴ καρδιά, τὴν ἀ-
νυπάκοη,
καρδιά ποῦ τήνε πιάνει φόβος
ὅταν οἱ συμφορὲς ἐρθοῦν,
μὰ ποῦ, σὰν φύγουνε, σκληραίνει.
Τέτοια εἶν' ἀκριβῶς, κι ὅτι εἶναι τέτοια
τὰ ἔργα μας τὸ φανερώνουν.
Στὶς ἀνάγκες μονάχα
φωνάζουμε: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 11

Πάν' ἀπὸ τὸ κεφάλι ἢ συμφορὰ
κι ἢ καρδιά δὲ λυπάται.
Πονᾷ ἢ σάρκα,
καὶ ὁ νοῦς δὲν αἰσθάνεται.
Μαστιγώνονται οἱ πάντες,
καὶ κανεὶς ἀπὸ μᾶς
δὲν παρακαλεῖ θερμὰ
τὸ μαστιγωτὴ.
Σὰ λουρὶ ὁ Χριστὸς
τὸ σεισμὸ κατ' ἀπάνω μας σήκωσε,
γιατὶ θέλησε
ὅπως πρὶν στὸ ἱερὸ
φραγγέλιο νὰ πιάσει ὁ Κύριος.
Κι ἐμεῖς σὰν τὰ παιδιά
γίναμε στὰ μυαλά,
φροντίζοντας γιὰ τὸ φαῖ, τὸ πιστό, καὶ
τὴ διασκέδαση.
Στὶς ἀγορὲς καθόμαστε καὶ λέμε:
«Ἄν κι ἔρχεται ἡ κρίσις, ἄς διασκεδά-
σουμε
καὶ τότε
φωνάζουμε: ἄνοιξε».

ΟΙΚΟΣ 12

Ρίξε, ψυχὴ μου, χάμω τὰ λόγια
πάτα τὴ σκέψη τῶν ἀπείθαρχων,
γιατὶ, ὅπως λένε οἱ Γραφεῖς, ἡ κρίσις
ὅπου καὶ νὰ ἴναι φτάνει.
Δὲ θὰ κρίνῃ ὁ Πατέρας,
γιὰ νὰ μὴν πῆ κανένας
ὅτι λυπάται τὰ δικά του τὰ παιδιά.
Ὁ Γιὸς θὰ κρίνῃ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1970

καὶ θὰ μᾶς δείχνῃ
τὰ ὅσα ἔπαθε γιὰ μᾶς.
«Κυττάτε, θὰ λήη,
τί χρώσταγα ποῦ τέτοια πάθη πέρασα!
Ἄς εἶχε κι ἄλλος τέτοια ἀγάπη, σὰν κι
αὐτὴ ποῦ ἔδειξα,
δίνοντας τὴ ζωὴ μου γιὰ τοὺς φίλους!
Θανατώνομαι, καὶ γιὰ τοὺς μαθητὲς μου
φρόντισα
καὶ τὰ κλειδιά τὰ ἔδωσα στὸν Πέτρο
λέγοντας: «Ἐσὺ ἀνοίγε
σ' ὅσους φωνάζουν: ἄνοιξε».

ΟΙΚΟΣ 13

Τί ἔλεεινὸ χαλινάρι καὶ φίμωτρο
εἶναι γιὰ μὲν' αὐτὰ τὰ λόγια!
Τίποτα δὲν ἔχω νὰ τοῦ πῶ.
Ἄν πῶ στὸ Χριστὸ πὼς τὸ θέλησες
κι ἀνάγκη γιὰ νὰ σταυρωθῆς δὲν ἦταν,
θὰ μοῦ ἀπαντήση:
«Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὸ θέλησα,
ἀλλὰ γιὰ χάρη σου ἔγινε, ἄνθρωπε,
ἐσὺ ἐχρώσταγες, δὲ χρώσταγα ἐγώ».
Ψυχὴ μου, σκέψου μιὰ δικαιολογία,
ἐκείπερα, στὸ Θεό, νὰ τὴν φέρουμε,
γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ δίκιο.
Ἄλλὰ δὲ θρῖσκουμε.
Μόνον ἄς σκεφτοῦμε νὰ σωθοῦμε
καὶ τοῦ Χριστοῦ ἄς φωνάξουμε:
«Ἐσὺ ποῦ θέλεις οἱ πάντες νὰ σωθοῦνε
καὶ σὲ μᾶς ἄνοιξε».

ΟΙΚΟΣ 14

Μάθε, ψυχὴ μου, τὴ σκέψη τοῦ κριτῆ,
τί συλλογίστηκε, τί εἶπε
στοὺς μαθητὲς,
ὅταν θρῖσκόταν στὰ τελευταῖα του:
«Μὴ λείψῃ» λέει, «ἀπ' τὶς καρδιές σας
ἢ προσδοκία τῆς παρουσίας μου.
Γιατὶ μαζί σας εἶμαι,
ὥσπου νὰ σθῆσουν οἱ σπορὲς αὐτοῦ τοῦ
αἰῶνα
κι ἔρχομαι πάλι ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μὲ
δύναμη».
Τότε γιὰτὶ κοπιάζουμε;
Κι ἐνὼ μοχθήσαμε, γιὰτὶ
τίποτα στὸ βαλάντιο δὲ βάλαμε;
Μακάρι, νὰ ἴταν ἄδειο
κι ὄχι ἀδικία γεμάτο,
γιατὶ ἔτσι, δὲ θὰ ἐμπόδιζε τὸ νοῦ
νὰ φωνάζῃ: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 15

Ἄνοιξε, Κύριε, ἄνοιξέ μου
τῆς εὐσπλαχνίας σου τὴ θύρα
πρὶν ἔρθῃ ὁ καιρὸς τῆς ἀποδημίας μου.
Γιατὶ πρέπει νὰ φύγω
καὶ κοντὰ σου νὰ ῥθῶ
καὶ γιὰ τὰ πάντα ν' ἀπολογηθῶ,
ὅσα λέω μὲ τὰ λόγια μου

141

καὶ κάνω μὲ τὰ ἔργα μου
κι ὅσα μέσα στὴν καρδιά μου κρύβω.
Γιατὶ καὶ θρόισμα γογγυσμῶν
ἀπ' τὸ δικό σου αὐτὶ δὲν κρύβεται.
«Κυβερνάς τὴν καρδιά μου»,
στοὺς ψαλμούς του σοῦ φωνάζει ὁ Δαυίδ.
Γραμμένα στὸ βιβλίο σου τὰ πάντα,
διάβασε μέσα τ' ἁμαρτημάτων μου
καὶ χάραξέ τα στὸ σταυρό σου,
γιατὶ σ' αὐτὸν στηρίζομαι
ὅταν φωνάζω: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 16

Ναί, ἀδελφοί μου, τὰ ἴδια κι' ἐμεῖς
ὅλοι ἄς ποῦμε στὸν Πλάστη,
ὅσο ὑπάρχει μέσα μας πνοή,
πρὶν πέση πάνω μας σὰ ξαφνικά ἡ ὄργη,
σὰν πόνος ἀθάστατος
ποῦ ἀρπάζει ἐκείνη ποῦ γεννάει.
Στὴν Τύρο δὲν ἦσαν πιδ κακοὶ ἀπὸ μᾶς,
οὔτε στὸν Κάρμηλο χειρότεροι,
γι' αὐτὸ κι ἐμεῖς παρόμοια θὰ ἐξολοθρευ-
τούμε,

ἂν δὲ συνέρθουμε.

Ἄρκοῦν τῶν Πτολεμαίων τὰ παθήματα
γιὰ νὰ ἐλέγξουμε τὴ σκληρότητα
καὶ τὴν ἀνυπακοή μας.
Ἄς μετανοιώσουμε
θλέποντας τὰ ὅσα ἔγιναν,
γιὰ ν' ἀποφύγουμε ὅσα ἔρχονται, ὅταν μὲ
θλίψη

θὰ φωνάζουμε: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 17

Τόσο ἡ σκέψη μας ἐσκλήρυνε,
ποῦ ἀκόμη κι ἂν ἀκούσαμε
τὰ περιστατικά τῶν ἄλλων,
τίποτα δὲ διωρθώσαμε.
Δὲ συνῆρθε κανεῖς,
τὸ Θεὸ δὲν τὸν ἀναζητᾶ κανεῖς,
ἐξεστράτισαμε, γίναμε διεφθαρμένοι.
Οἱ Νινευίτες μιὰ φορά, μὲ μιὰ φωνή,
μόνο μὲ τοῦ προφήτη τὴ φωνή,
ἔμετανόησαν!

Ἐμεῖς οὔτε φωνή, οὔτε ἀπειλὴ δὲ λογα-
ριάσαμε.

Ὁ Ἐζεκίας μὲ τὸ θρῆνο
τοὺς Ἀσσυρίους τοὺς ἐδιάλυσε,
γιατὶ ξεσήκωσε καταπάνω τοὺς
τὴν ἄνωθεν δικαιοσύνη.
Νὰ ποῦν οἱ Ἀσσύριοι
καὶ πρὶν ἀπ' αὐτοὺς οἱ Ἰσραηλιῖτες
μᾶς αἰχμαλώτισαν καὶ δὲν ἐκλάψαμε,
οὔτε
φωνάζουμε: ἄνοιξε.

ΟΙΚΟΣ 18

Ἦψιστε Δέσποτα, κριτὴ σὰ πάντα,
μὴν περιμένης τίποτα ἀπὸ μᾶς!
Κι οὐτ' ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὴν καλωσύνη
μας
γιατὶ ὁ καθένας εἶναι θυθισμένος στὴν
κακία

καὶ μὲ τὴ σκέψη
καὶ μὲ τὴ θέληση.
Γιαυτό, τὴν κάθε μέρα μας,
στὸ θέλημά Σου ὀδήγησέ τη,
καὶ τὸ δικό μας γυρισμὸ μὴν περιμένης,
γιατὶ δὲν ἔρχεται.
Κι ἂν ἔρθη γιὰ λιγάκι,
δὲ μένει ὡς τὸ τέλος,
ὀλοῖδια μὲ τὸ σπόρο ποῦ ἔπесе στὶς πέ-
τρες
καὶ σὰ χορτάρι σὲ ταράτσα, ποῦ ξεραί-
νεται

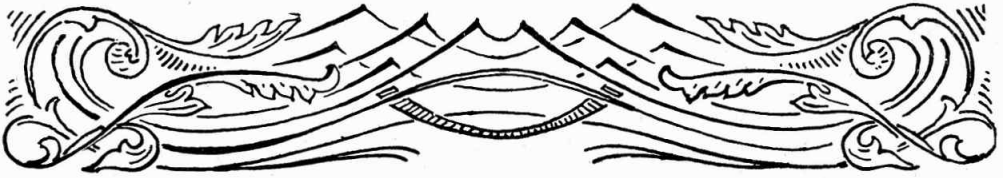
πρὶν μεγαλώση.

Ἄλλὰ τὴν εὐσπλαγχνία Σου
ἄπλωσέ τη σὲ μᾶς καὶ στὸν καθένα
ποῦ φωνάζει: ἄνοιξε.

Μεταφραστής

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

(Ἀπὸ τὴν ὑπὸ ἐκτύπωση μετά-
φραση ὀλόκληρου τοῦ ἔργου τοῦ
Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ).

Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ

1. Είσαγωγή.

Μία από τās βασικές αιτίες τής σχολικής αδιαφορίας και άποτυχίας τών μαθητών είναι ή έλλειψις από τās ψυχάς των του μορφωτικού εκείνου ιδεώδους, τó όποϊον θά τούς συγκλονίξη, θά τούς ένδυναμώνη, θά τούς συνεγείρη. "Όταν ó νέος δέν έχη άποσαφηνίσει μέσα του τó δίλημμα «μόρφωσις ή άμάθεια», τότε είναι φυσικόν νά θεωρηή τήν σχολικήν έργασίαν ώς «καταναγκαστικά έργα» και τās έξετάσεις ώς «βραχνά». 'Αντιθέτως, ó φιλομαθής νέος μετατρέπει τήν σκληράν έργασίαν τής μελέτης εις ευχάριστον άγώνισμα και αισθάνεται τήν μόρφωσιν ώς θαθείαν ψυχικήν ανάγκην, όποτε και ή έπιτυχία εις τó σχολείον έρχεται ώς άπαραίτητον έπισφράγισμα του ζήλου τούτου. Πράγματι, όπως λέγει και ó Ζαγκό, «έάν ό σπουδαστής κατανοήση πόσων δύναμιν προσθέτει εις τόν νέον ή «γνώσις», θά γίνη άσφαλώς άπληστος νά διεισδύση μέχρι τών βαθυτέρων άδύτων τής έπιστήμης του» (1).

Πρωτίστως λοιπόν θά πρέπει ό νέος νά πεισθή διά τήν ανάγκην τής μορφώσεως.

2. Είναι άπαραίτητος ή μόρφωσις ;

'Ό άνθρωπος «φύσει του ειδέναι όρέγεται», μάς δηλώνει ό 'Αριστοτέλης. Πράγματι ό κάθε φυσιολογικός άνθρωπος, και ιδίως ό νέος, αισθάνεται θαθείαν τήν ανάγκην διά τήν μόρφωσιν και διά τόν πνευματικόν και διανοητικόν του έξοπλισμόν εις τόν άγώνα τής ζωής. Θέλει νά γνωρίση τά πάντα, νά εξηγήση τά πάντα, νά γευθής τά πάντα. 'Ανοί-

γει όλας τās αισθήσεις του διά νά δεχθής ό,τι προλάθει. Τόσον μάλιστα ισχυρά είναι εις τόν έφηβον αυτή ή μέθη του πνεύματος», ώστε συχνά τόν οδηγεί εις τās άκρότητας του όρθολογισμού και εις τά άχρηστα ή θλαθερά άναγνώσματα και θεάματα.

'Η «γνώσις» λοιπόν εις τόν κανονικόν άνθρωπον είναι όργανική ανάγκη, όπως ή πείνα και ή δίψα. «'Όπως τó σωμα ζητεί τροφήν, ούτω και τó πνευμα ζητεί γνώσιν», έπενε ό Κομπαϊιρέ. Και τούτο άκριβώς τó «πνευμα» είναι τó κύριον γνώρισμα του ανθρώπου, που τόν διακρίνει από τά ζώα.

'Η σύγχρονος φιλοσοφία, ιδίως ή γερμανική σχολή τών Σέλλερ, Σπράνγκερ και 'Εσσην, μάς λέγει ότι ό άνθρωπος έκτός από τās φυσικές λειτουργίας του (κυκλοφορία, άνασπώή, πέψις κ.λ.π.), έχει και ψυχικές λειτουργίας (μάθησις, κοινωνικότης, θρησκευτικότης, έκφρασις κ.λ.π.), έξ ίσου άπαραιτήτους όσον και αι πρώται. Βεβαίως ή θλάθη μιās φυσικής λειτουργίας (π.χ. τής πέψεως), έχει άμεσον αντίκτυπον εις τόν οργανισμόν μας, ένω ή άτροφία μιās ψυχικής λειτουργίας (π.χ. τής μαθήσεως), δέν προκαλεί άμέσως αισθητάς ζημίας. Και αυτός είναι ό λόγος, διά τόν όποϊον έλαχίστην σημασίαν διδομεν εις τήν ικανοποίησιν τών ψυχικών λειτουργιών, ένω διά τās φυσικές λειτουργίας, όχι μόνον ένδιαφερόμεθα και τās ικανοποιούμεν, αλλά και άμέσως καταφεύγομεν εις τόν ειδικόν ιατρόν διά νά θεραπεύσωμεν κάποιαν θλάθην των.

Και όμως, ή σύγχρονος ψυχολογία του θάθους, με τó κύρος του μεγάλου Γιούγκ, έπισημαίνει τούς τεραστίους κινδύνους που άπειλούν τήν ψυχικήν μας

(1) Jogot P.: 'Ό δρόμος για τή δημιουργική προσπάθεια, σελ. 151.

ύγειαν από την παραμέληση των ψυχικών λειτουργιών. Διότι ή φύσις είναι εις άτεγκτος δικαστής, ό όποιος σημειώνει όλα τά λάθη μας και μάς αναγκάζει νά τά έξαργυρώσωμεν πολύ άκριβά.

Κατόπιν τούτων δυνάμεθα νά είπωμεν ότι ό άνθρωπος πού δέν κατέχει άφθόβους γνώσεις δέν δύναται νά έχη ολοκληρωμένην μόρφωσιν, (άφου αί γνώσεις είναι βασικός τομεύς τής μορφώσεως), ούτε είναι δυνατόν νά έχη έλευθέραν προσωπικότητα, άφου «ή άμάθεια είναι ή χειροτέρα δουλεία». (Άνατόλ Φράνς).

Έδω όμως είναι άνάγκη νά γίνη μία διάκρισις μεταξύ μορφώσεως και πολυμαθείας.

3. Μόρφωσις ή πολυμαθεία;

Σήμερον, όπότε τά μορφωτικά μέσα αύξάνονται μέ ταχύτατον ρυθμόν (βιβλίον, ραδιόφωνον, τηλεόρασις, θέαμα κ.τ.τ.) και ό άνθρωπος κατακτά διά τής έπιστήμης όλονέν και νεωτέρας γνώσεις, τό νόημα τής άληθινής μορφώσεως έχει παρεξηγηθή.

Μορφωμένος θεωρείται σήμερον εκείνος ό όποιος έχει κορινζωμένα πολλά πτυχία ή εκείνος πού έχει μεταβάλει τόν νούν του εις κινητήν βιβλιοθήκην. Όμως «πολλοί πολυμαθείς», παρατηρεί ό Ήράκλειτος, «νούν ούκ έχουσι». Έξ άλλου τά «έπιστημονικά» έγκλήματα του Χιτλερισμού, ή άποικιοκρατία των πολιτισμένων Εύρωπαϊων, ή διαφθορά των «άνεπτυγμένων» κοινωνιών και τό άγχος μιας πυρηνικής άλληλοεξοντώσεως των λαών δεικνύουν καθαρώς τήν χρεωκοπίαν μιας τοιαύτης μορφώσεως.

Και όλα αυτά έπειδή ή έπιστήμη άπευθύνεται μόνον εις τήν διάνοιαν του ανθρώπου και άπεδείχθη άνίκανος νά τόν βελτιώση και ήθικώς. Ούτως αί γνώσεις άντι νά τόν όδηγήσουν εις τόν άνήφορον του πολιτισμού, τόν ώθούν εις τό θάραθρον τής καταστροφής. Διότι άληθινή μόρφωσις θά είπη ή διαμόρφωσις του ανθρώπου εις πραγματικόν άνθρωπον, εις άνθρωπον μέ νούν, αλλά και μέ ψυχήν. Αυτό έξ άλλου είναι και τό θαύτερον νόημα

του πολιτισμού: ό έξανθρωπισμός του ανθρώπου. Δι' αυτό και «ή ψυχή παντός πολιτισμού είναι ό πολιτισμός τής ψυχής» (Έσσην).

Ό σημερινός άνθρωπος μέ τήν παραμορφωμένην κεφαλήν και τήν κενήν ψυχήν μόνον «παραμορφωμένος» δύναται νά λέγεται. Διότι δέν είναι φυσιολογικός· είναι έν «έπιστημονικόν τέρας», άλλ' όχι ένας μορφωμένος άνθρωπος. Έχει γνώσεις, αλλά δέν έχει ψυχήν διά νά τας αξιοποιήση όρθώς. Έχει «σπηρούνια», αλλά δέν έχει «χαλινάρια». Και όμοιάζει ούτως ή έπιστήμη πολλάκις μέ τήν χρυσήν γραφίδα εις τας χείρας ένός άγραμμάτου.

Άς μή μάς άπορροφά λοιπόν μόνον τό «γέμισμα του μυαλού», διότι «προτιμότερος είναι ένας καλοκαωμένος νούς από ένα παραγεμισμένο» (Μονταίνιος). Άς φροντίζωμε παραλλήλως και διά τήν ψυχικήν μας καλλιέργειαν, ώστε συγχρόνως μέ τας γνωστικές νά διαπλάσσωμεν άρμονικώς και τας συναισθηματικές και βουλητικές δυνάμεις μας. Και ή παιδεία μας άς προσέξη περισσότερον πρός τό σημείον αυτό και άς φροντίση νά καλλιέργηση εις τούς νέους όχι μόνον τήν μνήμην, αλλά και τήν βούλησιν και τό συναίσθημα, όχι μόνον τό σώμα, αλλά και τήν ψυχήν και τό πνεύμα. Διότι «ή μονομερής καλλιέργεια μιας ίκανότητος δέν πρέπει νά έκφεύγη από τόν τελικόν σκοπόν πού πρέπει νά είναι ή άρμονική και ισόρροπος ανάπτυξις όλων των πνευματικών ίκανοτήτων», τονίζει ό Κομπαιϊρέ⁽²⁾.

4. Άξία και σημασία τής μορφώσεως.

Μία τοιαύτη ολοκληρωμένη μόρφωσις είναι ό,τι ώραιότερον δύναται νά έπιδιώξη ένας νέος. Πράγματι αυτή δίνει νόημα εις τήν ύπαρξιν του ανθρώπου και αυτή ολοκληρώνει τήν προσωπικότητά του.

Ό μορφωμένος άνθρωπος διαθέτει πλούτον γνώσεων, λεπτήν και όρθήν κρίσιν, εύγενικά αίσθήματα και ήθικώς ά-

(2) Compayré: Ή Παιδαγωγική, σ. 63.

ρετάς (αυτοκυριαρχία, πρωτοβουλία, αυτοπεποίθηση, αισιοδοξία, θέληση, ευθύτητα, αυτογνωσία, ελευθερία κ. λ.π.), εφόδια απαραίτητα δια την επιτυχία και την ευτυχία εις την ζωήν. Είναι ο ιδεολόγος που ζη με τας ιδέας του, είναι ο συνετός ηγέτης που οδηγεί το πλήθος προς την πρόοδον, είναι ο σοφός έρευνητής που άφοσιώνεται εις την επιστήμην του, είναι ο μεταρρυθμιστής και ο κοινωνικός έργατης, ο οικοδόμος του πολιτισμού και ο συνεχιστής της ιστορίας.

Και ταύτα, διότι ο μορφωμένος γνωρίζει να κάνει τας γνώσεις οργανικόν κτήμα του, να βελτιώνη τὸ πνεῦμα του, να σφυρηλατή την προσωπικότητά του, να ἐλέγχη τὰ ἔνστικτά του. Αὐτὸς διαθέτει τὸ πολυτιμότερον καὶ σταθερότερον ἐφόδιον διὰ τὴν ζωὴν, διότι ἡ μόρφωσις οὔτε κλέπτεται οὔτε δεσμεύεται· ἀποκτᾶται μὲ πολὺν κόπον, ἀλλὰ δὲν χάνεται ποτέ· καὶ εἶναι, κατὰ τὸν Δημόκριτον, «τοῖς μὲν εὐτυχουσι κόσμος, τοῖς δὲ ἀτυχουσι καταφύγιον».

Δυνάμεθα λοιπὸν μαζί μὲ τὸν γεωλόγον Τερμιέ νὰ εἰπώμεν ὅτι «ἡ ζωὴ ἔγινε διὰ τὴν μάθησιν καὶ χωρὶς τὴν ἐπιστήμην δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὴν ζώμεν», διότι τότε δὲν θὰ διεφέραμεν εἰς τίποτε ἀπὸ τὰ ζῶα.

5. Οἱ κίνδυνοι τῆς εἰδικεύσεως.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐπισημανθῇ καὶ μία ἄλλη μονομέρεια: ἡ εἰδίκευσις. Ἡ ἀποκλειστικὴ εἰδίκευσις εἰς ἓνα μόνον τομέα γνώσεων, χωρὶς νὰ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ μίαν γενικὴν κατάρτησιν εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας, δὲν εἶναι ἀληθινὴ καὶ ὀλοκληρωμένη μόρφωσις, διότι «ἡ εἰδίκευσις εἶναι ἓνα ἀναγκαῖον κακὸν πού πληρώνεται μὲ τὸν περιορισμὸν τοῦ πνεύματος», εἶπεν ὁ Καρρέλ⁽³⁾.

Πράγματι, ὅταν κανεὶς σκάπη μόνον εἰς βᾶθος, γρήγορα χάνει τὴν θέαν τοῦ λοιποῦ κόσμου καὶ ἀπομονώνεται μέσα εἰς τὸ ὄρυγμά του. Βεβαίως ἡ εἰδίκευσις

εἶναι σήμερον ἀπαραίτητος, λόγῳ τῆς ἀπεραντωσύνης τῶν γνώσεων καὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ νὰ τὰς συγκρατήσῃ ὅλας· καὶ χάρις εἰς τὴν εἰδίκευσιν, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ἔγιναν αἱ μεγαλύτεροι πρόοδοι εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τεχνικὴν, διότι τὸ ἀπομονωμένον ἀντικείμενον δύνανται νὰ ἐξετασθῇ διεξοδικώτερον.

Ποτὲ ὅμως ἡ εἰδίκευσις δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν μόρφωσιν, διότι ἡ πλήρης ἀπομόνωσίς μας εἰς τὴν εἰδικότητά μας, παρὰ τὰ πλοῦσια ἀποτελέσματα τῆς, ἔχει θλαθερὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διανοήσεως καὶ τῆς μορφώσεώς μας. Διὰ ταῦτα πρέπει πρῶτον νὰ προηγηθῇ μία γενικὴ ἐνημέρωσις εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, πᾶν γὰρ τὸ ὅποιον γίνεται εἰς τὴν Στοιχειώδη καὶ Μέσην ἐκπαίδευσιν, καὶ, ὅταν εὑρεθῇ ἐκεῖνος ὁ τομεὺς πού ἀνταποκρίνεται καλύτερον εἰς τὰς κλίσεις καὶ τὰς ἱκανότητας τοῦ ἀτόμου, τότε πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἡ εἰδίκευσις. Ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ λοιπὸν μόρφωσις πού πρέπει νὰ διαθέτῃ κάθε διανοούμενος ἀποτελεῖ τὰ θεμέλια, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα θὰ κτισθῇ τὸ οἰκοδόμημα τῆς εἰδικεύσεως.

6. Δίδει τὸ Σχολεῖον ἀληθινὴν μόρφωσιν;

Τὸ μεγάλο μειονέκτημα τοῦ σχολείου ἀνέκαθεν ἦτο καὶ εἶναι ἡ ἀφόρητος μνημοκρατία καὶ νοησιαρχία. Ὁ νέος θεωρεῖται «ἓν δοχεῖον πού πρέπει νὰ πληρωθῇ γνώσεων καὶ ὄχι μία ἐστία πού πρέπει νὰ θερμανθῇ». Ἔτσι «ἡ σύγχρονα παιδεία», παρατηρεῖ ὁ Καρρέλ, «μὲ τὸ νὰ ἀναπτύσῃ ἀποκλειστικῶς τὴν μνήμην καὶ τὴν λογικὴν, σταματᾷ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πνεύματος». Διότι «ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ, πέρα ἀπὸ τὴν ἀπόκτησιν τῶν γνώσεων, στὴν ἀνάπτυξιν τῶν προδιαθέσεων, στὴν ἄσκησιν τῶν δυνάμεων, τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων καὶ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ τέλος στὴν διαρκὴ τελειοποίησίν τους, ἔτσι πού νὰ μπορῇ ὁ νέος μετὰ τὸ σχολεῖο νὰ καταπιάνεται αὐθύπαρκα καὶ

(3) Carrel A.: Σκέψεις γιὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴ ζωὴ, σελ. 89.

αύτενεργά μὲ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς του» (Ίωάν. Ξηροτύρης) (4).

Βεβαίως ἡ μνήμη εἶναι βασικὴ πνευματικὴ λειτουργία καὶ αἱ γνώσεις, μὲ τὰς ὁποίας τρέφεται αὐτή, ἀπαραίτητον ὕλικόν διὰ τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν. Ὅμως παραλλήλως ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἀρμονικὴ καλλιέργεια ὄλων τῶν ἄλλων παραμελημένων πνευματικῶν λειτουργιῶν (ἀντιλήψεως, παρατηρητικότητος, κρίσεως, φαντασίας, ἐκφράσεως κ.τ.λ.). Καὶ ἡ ἀδυναμία αὐτῆ τοῦ σχολείου φαίνεται καθαρὰ ὄχι τόσον εἰς τὴν θεωρίαν, ὅσον εἰς τὴν πράξιν· διότι δυνατὸν τὰ μαθήματα νὰ εἶναι οὕτως ἐκλελεγμένα, ὥστε νὰ καλλιερگوῦν ὅλας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ νέου, ὅμως ἡ ξηρὰ καὶ τυποποιημένη διδασκαλία καὶ αἱ ἄτεγκτοι καὶ σχολαστικαὶ ἐξετάσεις φονεύουν κάθε ζῆλον τοῦ νέου διὰ θαυτέραν κατανόησιν τῶν διδασκομένων γνώσεων καὶ καλλιερگوῦν τὴν μηχανι-

κὴν ἀπομνημόνευσιν, ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὴν ἀτροφίαν τῶν λοιπῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν.

Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀποτυχία πολλῶν ἀριστούχων νὰ προσαρμοσθοῦν καὶ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὴν ζωὴν· διότι ἡ ζωὴ ὡς ἐπάγγελμα καὶ ὡς ἐπιστήμη δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὸν νέον μόνον δυνατὴν μνήμην, ἀλλὰ καὶ ἔντονον προσοχὴν καὶ ταχεῖαν ἀντίληψιν καὶ πλουσίαν φαντασίαν καὶ ὀξεῖαν παρατηρητικότητα καὶ θαθεῖαν σκέψιν καὶ ὀρθὴν κρίσιν καὶ καλὴν ἐκφρασιν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι περιέργον ὅτι «πολλοὶ καλοὶ μαθηταί, ὡς ἄτομα, εἶναι ψυχικῶς καθυστερημένοι καὶ ὡς ἐνήλικοι συμβαίνει νὰ ἔχουν μεγάλην ἴσως διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ συναισθηματικῶς νὰ εὐρίσκωνται εἰς παιδαριώδη κατάστασιν» (Ἀσπιώτης) (5).

ΑΡΙΣΤ. ΚΕΣΣΟΠΟΥΛΟΣ

(4) Ξηροτύρη Ί.: Γενικὲς προϋποθέσεις μεθοδικῆς διδασκαλίας, σελ. 2.

(5) Ἀσπιώτη Α.: Ἡ ἀγωγή καὶ ὁ νέος ἄνθρωπος.

... ΚΑΙ ΙΩΣΗΦ Ο ΑΠΟ ΑΡΙΜΑΘΑΙΑΣ

*Κι' ἤρθες εἰς, στερνά - στερνά, ὁ εὐσχήμων βουλευτής.
Τρέμουν τὰ χέρια σου, φτωχέ, καθὼς τὸν ξεκαρφώνεις,
καὶ — γιὰ νὰ ἰδῶ! — μὲ ἀρώματα ἢ μὲ δάκρυα τὸν μυρώνεις;
Μὰ κι' ἂν ἀμίλητος νεκρὸ τὸν κόσμον σου κρατῆς,
μ' ἐλπίδα ἀνάστασις γλυκειὰ τὸν πόνον σου μερώνεις.*

Γ. Βερίτης

Με τούς νέους

«ΤΗΝ ΑΠΕΙΡΗ ΣΥΜΠΝΟΙΑ ΜΟΥ»

Ἡ ματιά μας στρέφεται στοὺς νέους μας, πὺ ἀνοῦνται κάθε πίστι, περιφρονοῦν τὴν ἠθική... Ἐκεῖ ὅμως πὺ τούς παρακολουθοῦμε, ἀναδεύουν μέσα μας σκληρὰ ἐρωτηματικά:

— Πῶς τοῦτοι, νέοι ἄνθρωποι, πὺ κάνουν τὰ πρῶτα βήματα στὴ ζωὴ, μποροῦν καὶ ζοῦν μέσα στῆς ἀπιστίας τὸ σκοτάδι, δίχως ἔξοδο καὶ καμμιά καταφυγὴ σὲ κάποιο φῶς; Πῶς μποροῦν νὰ ζοῦν καταπατώντας κάθε ἠθική, στραγγαλίζοντας κάθε ἔννοια ἀγάπης, τιμιότητος, δικαιοσύνης;

Ἄν δὲν ἔχουν φθίαση στὸ ἔσχατο σημεῖο τῆς πωρώσεως, τοῦ ἄκρατου ἀτομισμού, τῆς περιφρονήσεως κάθε ἠθικῆς ἀρχῆς, νοιώθουν κάπου-κάπου τὸ σκοτάδι πὺ τούς ζώνει. Ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως— τοῦ Θεοῦ ἢ φωνῆ— τούς κεντρίζει... καὶ τότε νοιώθουν πὺ σφαλερὸ δρόμο ἔχουν πάρει.

Μὰ ὠστόσο πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἀδύναμοι. Δὲν μποροῦν ἢ δὲν θέλουν νὰ σταματήσουν. Συνεχίζουν τὸν κατήφορο. Καὶ τὸ σκοτάδι πὺ πολὺ τούς ζώνει. Τοῦ θανάτου τοῦ πνευματικοῦ τὸ σκοτάδι.

★ ★ ★

Ὅστόσο τὰ νιάτα ὑποφέρουν σὰν κλείωνται σὲ τοῦτο τὸν ἀσφυκτικὸ κλοιό. Δὲν εἶναι ὁμορφα νὰ ζῆς μέσα σὲ κλοιό. Νοιώθεις νὰ σοῦ λείπη ἡ ἀληθινὴ ἢ ἐλευθερία, ὁ ζωογόνος καθαρὸς ἀέρας. Ρίχνεσαι στὴ δράσι, στὸ κνημητὸ τῆς εὐτυχίας, γιὰ νὰ ξεχασθῆς, νὰ ἀλεγράρῃς. Γιὰ λίγο ἴσως τὸ

πετυχαίνεις. Μὰ νά, ἔρχονται ὄρες, πὺ ἀσφυκτιάς στὸ κλουὶ σοῦ:

Ὁ Στρίντμπεργκ στὸ «Χορὸ τοῦ θανάτου», μᾶς περιέγραψε δραματικὰ τοὺς ἀνθρώπους, πὺ μέσα στὴν ἀπιστία καὶ στὸν σκληρὸ ἀγῶνα τοῦ μίσους, τελικὰ εἶναι μάρτυρες. Νά, πὺς μᾶς παρουσιάζει ὁ δραματογὸς τὸ ὅτι οἱ δὺ πρωταγωνισταὶ του, ἀληθινὰ θηρία, εἶναι θύματα. Μετὰ μιά τρομερὴ φιλονεικία μὲ τὴν γυναῖκα του, τὴν Ἄλις, ὁ λοχαγὸς Ἐντγκαρ θὰ ρωτήσῃ τὸν φίλο του Κούρτ:

— Τώρα πὺ γνώρισες ἐμένα καὶ τὴν Ἄλις, σὲ ποιὸν θὰ ἔδινες δίκιο;

— Σὲ κανέναν. Ἄλλὰ θὰ ἔδινα καὶ στοὺς δὺ σὰς τὴν ἀπειρὴ συμπόνοια μου. Ἴσως περισσότερο σὲ σένα, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Κούρτ.

Τὴ συμπόνοια. Ἄπειρη ἢ συμπόνοια τοῦ συγγραφέα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, πὺ ἀγωνίζεται νὰ ὑπάρξῃ ζωντανὸς μέσα στὰ πάθη του, ἀπειρὴ ἢ συμπόνοια του γιὰ τοὺς δὺ μάρτυρες, τοὺς ἐγκλειστοὺς στὸν φουερὸ ἐκεῖνο πύργο, τὸν πύργο τοῦ κακοῦ.

Καὶ τὰ «ἐγκλειστα» νιάτα τὴν συμπόνοια μας δὲν ἐλκύουν; Ἄλλὰ καὶ μὲ τὴν προσδοκία ζοῦμε πὺς κάποτε θὰ δεχθοῦν τὰ τόσο ἀληθινὰ λόγια, πὺ ὁ Ντάγκ Χάιμερσκέλντ, ἔγραφε: «Δὲν μπορεῖς νὰ παίξῃς μὲ τὸ κῆπος μέσα σου, χωρὶς ν' ἀποκηθῇς πέρα γιὰ πέρα· νὰ παίξῃς μὲ τὸ ψέμα, χωρὶς νὰ χάσῃς τὴν ἱκανότητα τῆς ἀλήθειας, νὰ παίξῃς μὲ τὴν σκληρότητα, χωρὶς νὰ χάσῃς τὴν ἀπαλότητα τοῦ συναισθήματος. Ὅποιος θέλει νὰ ἔχῃ καθαρὸ τὸν κῆπο του, δὲν διατηρεῖ μέσα σ' αὐτὸν τόπο γιὰ ἀγριάδα...».

I. Γ. Α.

• Η πέμπτη πράξη

Στο δραματικότερο και φριχτότερο σημείο του τῷ Θεῷ Δράμα, στήν πέμπτη πράξη! Στήν πράξη πού παίζεται τή Μ. Παρασκευή.

Τό σκηνικό εἶναι ἀπό νωρίς στημένο πάνω στό Γολγοθά. Στόν ἀπείσιο ἐκεῖνο σκουπιδοτόπο, ἔξω ἀπό τήν πόλη.

Οἱ στρατιῶτες μέ τίς λόγχες, τίς ἀσπίδες, τά κράνη. Καί ὁ κεντυρίωνας πάνω στ' ἄλογο του, τραγικός τελετάρχης στήν ὕστατη ὥρα τοῦ Θεανθρώπου.

Οἱ Γραμματεῖς καί οἱ Φαρισαῖοι, μέ σταυρωμένα χέρια, στήν πρώτη σειρά, σέ ἐπίσημη θέση!

Μερικοί, μέ γυμνά μπρούτζινα κορμιά, μέ γεροδεμένα στιβαρά χέρια, μέ θρώμικα κοντοκομμένα γένεια, κρατοῦν ἄλλοι σφυριά, ἄλλοι καρφιά, ἄλλοι κομμάτια σκοινιῆ μέ μικρά κόκκαλα στίς ἄκρες.

Πάνω στή ράχη τοῦ λόφου τρεῖς φρεσκοανοιγμένες πληγές. Τρεῖς λάκκοι! Κάτω, ξαπλωμένοι δυο σταυροί. Τόν τρίτο θά τόν φέρει στόν ὄμο Του ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου!

Στό θάθος, γιά φόντο τοῦ τραγικοῦ τοπειοῦ, ἡ Ἁγία Πόλη, ἡ Ἱερουσαλήμ, μέ τό Ναό τοῦ Θεοῦ νά δεσπόζει σ' ὀλόκληρη τήν πολιτεία. Καί κείνη νά κυττάζει μέ μάτι φθονερό καί νά ἀναθυμᾶται τά λόγια Του!

—Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τούς προφήτας καί λιθοβολοῦσα τούς ἀπεσταλμένους...

Ὁ κόσμος σπρώχνει καί σπρώχνεται, στριμώχνει καί στριμώχνεται! Ἀνεβαίνει λαχανιάζοντας στό λόφο. Θέλει νά προφτάσει τό θέαμα. Φωνές, περιγελάσματα! Παιδιά πού κλαῖνε, καθώς οἱ μανάδες τους τά κουβαλᾶνε στήν ἀγκαλιά ἢ τά τραβᾶνε ἀπ' τὸ χέρι, νά προφτάσουν!

Σεβάσμιοι τοῦ Ἰσραήλ, πού θρίζουν καί βλαστημᾶνε...

Γυναίκες πού ἀναθεματίζουν. Καί ἄλλες πού ἀνεβαίνουν φανερά φοβισμένες!...

Ὁλοι, ἕνα πλήθος πού δέν μπορεῖς νά ξεχωρίσης ἀν εἶναι φονιάδες, φίλοι, ἢ ἐχθροί τοῦ Διδασκάλου.

Ὁ οὐρανός εἶναι κατακάθαρος, ἴσαμε τήν ὥρα πού θά ὕψωθεῖ τρίτος σταυρός!

***

Πρὶν ἀνηφορίσει γιά τὸ Γολγοθά ὁ Με-

γάλος Ἀθῶος, θά προηγηθοῦν δυο φριχτά ἐπεισόδια.

Τό πρώτο, στήν αὐλή τοῦ Ἀρχιερέα. Τό δεύτερο, στό πραιτώριο...

Καί ἐδῶ τὰ σκηνικά εἶναι ἔτοιμα!

Ὁ Ἀρχιερέας, φορῶντας τήν ἐπίσημη στολή του, περιμένει νά κατηγορήσει συκοφαντῶντας τόν Ἰησοῦ. Οἱ ἄλλοι ἔχουν πάρει τίς θέσεις τους. Κάπου ἐκεῖ στό θάθος θρίζονται στριμωγμένα κάτι ἀνθρώπινα ὁμοιώματα: Θολά μάτια, ἕνα-δυο μισοχυμένα, μερικά κατακόκκινα ἀπό τό πιτό ἢ τόν πονόματο καί μερικά ἀλόιθωρα κοντοκομμένα καί θρώμικα γένεια ἀνακατωμένα μαλλιά· ἄλλα πρόσωπα χαλκοπράσινα καί ἄλλα ξαναμμένα· τὰ πιό πολλά ἔχουν στεγνά καί σταχτόχρωμα χεῖλη. Σέ κανά-δυο ὑπάρχει ἀπό μία μεγάλη οὐλή κοντά στήν ἄκρη τῶν χειλιῶν, πού φτάνει κάτω ἀπό τό σαγόνι, καμωμένη μέ σπαθί ἢ μέ μαχαίρι.

Τούτα τὰ ἀνθρώπινα ὁμοιώματα εἶναι οἱ ψευδομάρτυρες. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἀρχιερέα! Ὅταν ἀρχίσει ἡ δίκη, θά παρουσιαστοῦν νά ψευδομαρτυρήσουν κατά τοῦ Ἰησοῦ. Τώρα περιμένουν νά περιγελάσουν τόν Διδάσκαλο. Νά τόν χλευάσουν, νά τόν φτύσουν, νά τόν ἐμπαΐζουν, νά τόν χτυπήσουν. Κι' ὅλα τούτα μέ τήν ὑπόδειξη τοῦ Ἀρχιερέα.

Τό σκηνικό στό Πραιτώριο εἶναι διαφορετικό!

Ὁ λαός, ὅμοια μέ χορὸ ἀρχαίας τραγωδίας, εἶναι μαζεμένος στήν αὐλή. Μέσα στό πραιτώριο ὑπάρχουν μόνο οἱ ἀξιωματοῦχοι. Ὁ Πόντιος Πιλάτος περιστοιχισμένος ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας! Παντοῦ στρατιῶτες μέ δόρατα καί ξίφη.

Ἐδῶ θρίζεται ἡ ἀνθρώπινη ἐξουσία σέ ὅλη τήν ψεύτικη ἐπισημότητά της!...

Κάπου ὑπάρχει μιὰ λεκάνη. Σ' αὐτήν, καί πρὸς τὸ τέλος τῆς δίκης, θά πλύνει ὁ Πιλάτος τὰ χέρια του.

Στόν ἐξώστη, μπροστά στή μεγάλη αἴθουσα πού χρησιμοποιοῖ ὁ Πιλάτος γιά τίς ἐπίσημες συναθροίσεις, ὑπάρχουν δυο φρουροί. Ἀπὸ ἔδω, ὁ Πιλάτος, θά φέρει τόν Υἱό τοῦ ἀνθρώπου καί θά τόν δεῖξει στό λαό.

—Ἴδε ὁ ἄνθρωπος!

Σ' ένα από τα υπόγεια του πραιτωρίου μερικοί στρατιώτες τοιμάζουν το άκάνθινο στεφάνι. Ένας άλλος έφερε ένα καλάμι. Κάπου εκεί υπάρχει μια κόκκινη χλαμύδα. Ο άνθρωπος του Ναού την παίρνει παραμάσκαλα και περιμένει...

‘Η δίκη θά είναι σύντομη! ‘Όταν τελειώσεις, ο λαός θά άλλαξει από χαρά!...

Σάν περάσουν τά χρόνια ένας φίλος του Ναζωραίου —ό ‘Ηλίας Μηνιάτης— θά πη: «Τί χαρά! Τί θρίαμβος τών ‘Αρχιερέων, τών πρεσβυτέρων και τών Φαρισαίων! Τί συνδρομή του λαού! Τί φωναί! Τί άλλαλαγομοί! Τί ύβρεις ανδρών, γυναικών, γερόντων και νέων, δούλων και στρατιωτών, όταν τόν βλέπουν φορτωμένον μέ ένα μέγαν και βαρύν σταυρόν, συρόμενον εις όλους τούς δρόμους τής ‘Ιερουσαλήμ, όλον ιδρώτα εις τό πρόσωπον, όλον αίμα εις τό κορμί, νά αναβαίνει εις τόν Γολγοθά, τόν τόπον τής καταδίκης!»

Στό σημείο αυτό σημειώνεται μέ συντομία μιιά σκηνή. Είναι ανάγκη νά προσεχθεί, ακριβώς γιατί ύστερεί σέ δραματικό ύφος. Στό πρωτότυπο περιγράφεται πολύ άπλά.

—«‘Ιδών ‘Ιούδας, ότι ο ‘Ιησους κατεκρίθη, μεταμεληθείς επέστρεψε τά τριάκοντα άργύρια τοίς ‘Αρχιερεύσι και τοίς Πρεσβυτέροις λέγων ‘Ημαρτον παραδούς αίμα άθών. Οί δε είπον ‘ Τί πρός ήμάς; σύ θψει. Καί ρίψας τά άργύρια έν τῷ ναῶ άνεχώρησε, και άπελθών άπήγξατο».

Στήν ανάπτυξη τής σκηνής θά πρέπει νά υπογραμμισθεί τό «άπελθών άπήγξατο»! Βεβαίως θά χρειασθεί λίγη σκέψη. Καί ίσως κάποιο βοήθημα. Μεταφέρω έδῶ —σάν πρόχειρο βοήθημα— τά όσα σημείωσε ένας άλλος φίλος του ‘Ιησού, ο

Νικηφόρος Θεοτόκης: «‘Η μετάνοια παντός άμαρτωλού, έπειδή είναι μετάνοια άληθινή, φέρει εις αυτόν τήν ίατρείαν και τήν εξάλειψιν τών άμαρτιών αυτού· ή μετάνοια του φιλαργύρου, έπειδή δέν είναι μετάνοια τής ψυχής, αλλά θυμός σωματικός, φέρει εις αυτόν άγχόνην και άπελπισμόν».

Πάντως, ή σκηνή του άπαγχονισμού πρέπει νά δοθής προοπτικά, γιατί κλείνει μέσα της, λίγο-πολύ, από τήν ψυχολογία τών θεατών.

***

‘Η Πέμπτη πράξη του Θείου Δράματος θά κλείσει μέ μιιά παράξενη σκηνή. Είναι ή σκηνή του τέλους, πού στή φιλοσοφία του έργου παίρνει τή θέση τής πρώτης σκηνής. Γιαυτό είναι και ή πιο δύσκολη!

‘Η μεγάλη δυσκολία βρίσκεται στήν άποδραματοποίηση τών γεγονότων. ‘Όλα αυτά πού συμβαίνουν έδῶ, είναι τόσο μεγάλα, πού μόνο άπλά μπορούν νά δοθούν. ‘Όχι μέ δραματικά στοιχεία!

Γιά νά κατορθωθεί αυτό, εξαφανίζονται οί θεατές!

Στή σκηνή του τέλους δέν υπάρχουν θεατές. Τό έργο μεταφέρεται μέσα στους θεατές! ‘Όλοι παίρνουν μιιά θέση: ‘Αλλοι πίσω από τούς Γραμματείς και Φαρισαίους. ‘Αλλοι στόν κεντυρίωνα και στους στρατιώτες. ‘Αλλοι κατά τή μεριά του ‘Ιούδα. Καί άλλοι πρός τό μέρος του ‘Ιωάννη, του μαθητή τής αγάπης...

‘Από ‘δῶ και πέρα, ή Πέμπτη Πράξη, δέν περιγράφεται. Οί θεατές ζούνε και έρμηνεύουν τό Θείο Δράμα!

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Θέματα τοῦ καιροῦ μας

Η ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑ

Παλαιότερα τὸ πρόβλημα δὲν εἶχε τὴν σημερινή του οὐχότητα. Οἱ ἀξίες ἦταν τότε στέρεες. Μόλις καὶ μετὰ θίας νὰ γίνωνταν σὲ κάθε γενεὰ κάποιες ἀναθεωρήσεις. Ὡστόσο οἱ μεγάλες ἀλήθειες εἶχαν ἕνα περιεχόμενο ξεκάθαρο, ἀναντίλεκτο. Ὁ Θεὸς κρατοῦσε τὸ βᾶθρο του. Ἡ πίστις διαφέντευε τὶς ψυχές. Τὸ δίκαιο, ἡ τιμιότητα ἦταν δυσκολοπάτητες κορυφές, ἀλλὰ σεβαστές.

Τὸ διαλυτικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας ἔγκειται στὸ ὅτι κατῶρθωσε στὶς ψυχές πολλῶν ἀνθρώπων νὰ ρευστοποιήσῃ τὶς ἀξίες. Οἱ μεγάλες ἀλήθειες, οἱ πνευματικὲς ἀρχές, ποὺ εἶχαν ἀντέξει ἐκατοντάδες χρόνια στὶς ἐπιθέσεις τοῦ μηδενισμοῦ, ἀμφισβητοῦνται.

«Ποῦ εἶναι ὁ Θεός; Ὅλοι μας τὸν ἔχουμε σκοτώσει καὶ ἐσεῖς καὶ ἐγώ. Ναί, εἶξατε ὅλοι οἱ φονιάδες του».

Ὁ προφήτης (!) ποὺ στὸν περασμένο αἰῶνα ἔβγαζε αὐτὴ τὴν κραυγὴ τῆς τραγικῆς προειδοποιήσεως, ἦταν ἕνας ἀνθρωπος μὲ μάτια ποὺ ἔλαμπαν ἀπὸ ἐξυπνάδα, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἡ παθητικὴ ἔκφρασις, τὸ ψεύτικο σπασμωδικὸ γέλιο, μαρτυροῦσαν τὴν ἀνυπέρβλητη ἀγωνία. Λεγόταν Φρειδερίκος Νίτσε καὶ μερικὰ χρόνια ἀργότερα θὰ πέθαινε τρελλός.

Ὡστόσο ὁ σεισμὸς ποὺ δημιούργησε ἔφθασε ὡς τὶς ἡμέρες μας, ἐποχὴ ποὺ τὰ θεμέλια κλονίζονται συθέμελα. Ὁ Ζάν-Πὼλ Σάρτρ στὴν αὐτοβιογραφία του «Οἱ λέξεις», περιγράφει μὲ τὶς προσωπικὲς του ἐμπειρίες τὴν ἀμφισβήτησι τοῦ Θεοῦ. «Ἡ καλὴ κοινωνία πίστευε στὸν Θεὸ γιὰ νὰ μὴ μιλάῃ γι' αὐτόν. Πόσο ἀνεκτικὴ φαινόταν ἡ θρησκεία, πόσο ἦταν βολικὴ!... Εἶχα ἀνάγκη ἀπὸ τὸν Θεὸ, μοῦ τὸν ἔδωσαν, καθὼς ὁμῶς δὲν

μπόρεσε νὰ ριζώσῃ στὴν καρδιά μου, φυτοζώησε γιὰ λίγο μέσα μου καὶ ὕστερα πέθανε».

Τελευταῖα, σὰν τιμήθηκε μὲ τὸ Βραβεῖο Νόμπελ, ἔγινε πολὺ «ἐπικαιρὸς» καὶ ὁ Μπέκετ. Ἀνήκει καὶ αὐτὸς στὴν παράταξι ἐκείνων ποὺ μέσα στὴ μανία τους θέλουν νὰ ἐξευτελίσουν ὀλόκληρη τὴν Δημιουργία, νὰ ρευστοποιήσουν κάθε Ἀρχή. Στὸ ἔργο του «Τέλος τοῦ Πάρτυ», ἕνας ἥρωας, ὁ Κλόβ, μιλώντας γιὰ τὸν Θεὸ, συνοψίζει ἐκφραστικὰ τὴν ἀρνησί του μὲ τούτῃ τὴν ὀργίλη ἀποστροφή: «Ὁ Βρωμιάρης! Δὲν ὑπάρχει». Ὁ σκεπτικισμὸς του τὸν φθάνει στὰ ἄκρα. Ἀμφιβάλει καὶ γι' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, ποὺ τόσο στηρίζει τὶς ψυχές. «Ἡ ἐλπίδα εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν κατάστασι κολάσεως», γράφει στὸ ἔργο του «Μολλόυ».

Ἔτσι συντελεῖται ἡ ρευστοποίησις. Ζοῦμε σ' ἕναν κόσμον—τοπίον κατακλυσμοῦ—ὄχι γιατί βουλιάζουν γύρω τὰ πάντα, ἀλλὰ γιατί τὰ πάντα γίνονται ρευστά.

Ἄν συζητήσετε μὲ νέους τῆς ἐποχῆς μας, πολλοὶ θὰ σᾶς ποῦν πῶς δὲν διακρίνουν γύρω τους τίποτα σταθερὸ στὴν πνευματικὴ σφαῖρα. Ὅλα μοιάζουν σὰν ἴσκιον. Φάσματα. Παιραιοθήσεις. Ὁ κόσμος δὲν εἶναι παρὰ «ἕνα φευγαλέον ὄνειρον τοῦ νεροῦ».

Στὴν ρευστοποίησι στηρίζονται καὶ οἱ ἐπαναστατικὲς ἐξεγέρσεις τῶν φοιτητῶν σ' ὅλα σχεδὸν τὰ πλάτη τῆς γῆς. Ἀμφισβήτησι κάθε καθεστηκυίας ὀργανώσεως ἢ θεσμοῦ ἢ ἀρχῶν ἢ ἀρχῆς. Σὲ δοκιμασμένες Ἀλήθειες βάζουν δίπλα ἕνα μεγάλο ἐρωτηματικόν.

Διαπιστώνει ὁ Ὁλντριτζ, στὴν περίπτωσι τῶν Ἀμερικανῶν, ὅτι «οἱ τάσεις

πού διαπνέουν την όλη έπιθετική τους διάθεση, δέν πηγάζουν άπό καμμιά σταθερή και πάγια ιδεολογία, αλλά άπό ένα συγκεχυμένο μεταφυσικό—ιδεολογικό σχήμα...». «Ότι οί νέοι αύτοί δέν κατορθώνουν «ν' άπομακρυνθούν άπό τό νεανικό άφηρημένο ιδεαλισμό τους».

Πώς ν' άπομακρυνθούν; Πού νά την θρούν την «σταθερή και πάγια» ιδεολογία; Σάμπως πάει νά μείνη τίποτα όρθιο στην έποχή μας;

***

Αύτή ή άμφισβήτησις τών πάντων, ή άμφιβολία για κάθε πνευματική άρχή, δέν δίνει στην ψυχή την ήρεμία, τη γαλήνη, πού έχει τόσο άνάγκη. Ύπάρχουν σήμερα νέοι, αλλά και ώριμοι άνθρωποι, έπαγγελματίες και έπιστήμονες, πού άκριβώς έπειδή άμφισβητούν τά πάντα, άνακαλύπτουν ξαφνικά πώς θρίσκονται μονομιās μπροστά σ' ένα άπροσδόκητο κενό. Και ή άνάσα τους κόβεται.

Δέν λέμε πώς αύτό συμβαίνει σ' όλους. Κάθε άλλο! Πολλοί πορεύονται τη ζωή τους, χωρίς πτήσεις πνευματικές, παρασυρόμενοι άπό τό ρεύμα του καιρού, και είναι εύχαριστημένοι. Ζούν με την ψευδαίσθησι ότι ή τεχνική πρόοδος και οί μεγάλες άνακαλύψεις τους άρκοουν. Δέν τους είναι άπαραίτητες μερικές αιώνιες και άπαρασάλευτες αξίες: πίστι σέ Θεό, αιωνιότητα, ήθικές άρχές.

Ώστόσο οί περισσότεροι στην τόσο ρευστή μας έποχή νοιώθουν ναυτία και ίλιγγο ή πανικό και άγωνία. Πολλοί άπό τις παλαιότερες γενεές ήταν ήσυχά άγκυροβολημένοι στο άκρογιάλι και χωρούσαν άνετα μέσα στις ιδέες, στους θεσμούς. Είχαν βουλευτή, καθώς λέμε, στά ρούχα τους. Ήμείς πετάξαμε στη θάλασσα άρχές και ιδανικά αιώνια, έπειδή τά βρίσκουμε νά μην ταιριάζουν στην έποχή μας, λύσαμε τά σχοινιά και άπομακρυνθήκαμε άπό την άκτή, τη γνώριμη και άσφαλή άκτή, και γι' αύτό... θαλασσοδερνόμαστε στο πέλαγος.

Γιά παρόμοιες καταστάσεις ό μεγάλος Pascal έπέγραψε τό πιό συγκινητικό μέρος τών «Σκέψεών» του «άθλιότητα

του χωρίς πίστι άνθρωπου». Και ό Kierkegaard, ύπεστήριξε πώς ή θαθεία, έσωτερική κρίσις του συγχρόνου ανθρώπου όφείλεται στο γεγονός ότι έχασε την πίστι του στον Θεό.

Ζούμε έτσι συχνά, για νά θυμηθούμε τον ποιητή, χωρίς «έρμα», «χωρίς πλοίο, χωρίς όδό». Νοιώθουμε άδειο τό είναι μας, έμείς μόνοι μας τό έχουμε άδειάσει. Τραγούδησε ό Ουράνης:

«Σάν σέ πηγάδι σκούβα έντός μου
στο σκοτεινό του τό θυθό
πέτρα του ρίχνω τη φωνή μου,
μά δέ μου στέλνει μιá ήχώ.

Σιωπή μονάχα κι' άδειωσύνη
κουρνιάζουν, λές και τό νερό
μέσα στο τρίσβαθο πηγάδι
νά 'χει στερέψει άπό καιρό».

***

Ή μεταβατική έποχή μας είναι μιá φάσι μέσα στον ιστορικό θίο, πού την χαρακτηρίζει ή ρευστότητα στις ιδέες και στις άρχές της. Οί καιροί μας έχουν ένα είδος ζαλιστικής, δραματικής ύψης. Μέσα σ' αύτό τό σεισμό πού σπάζει την κρούστα της πνευματικής ζωής, πού άνοίγει ρήγματα στην ψυχή, άς άποδεχθούν οί λίγοι, μά διαλεκτοί τό θάρος και τό χρέος τους, τον μόχθο και τις εύθυνες τους για νά κρατηθούν στά αιώνια τους θάθρα, άρχές και ιδανικά. Ό πατέρας τών πυραύλων, ό Φόν Μπράουν, τόνισε: «Τώρα, με την άποκόλλησι του ανθρώπου άπό τον πλανήτη μας, πιστεύω πώς, άτενίζοντας τά άπέραντα μυστήρια του σύμπαντος, μέσα άπό τον μικρό φεγγίτη πού άνοιξαμε, θά έμπεδώσομε μιá άκλόνητη πίστι στον Δημιουργό».

Βλέπουμε πώς και στην τόσο ρευστή έποχή μας πρωτοποριακά πνεύματα, νοιώθοντας την άνάγκη «ένός σταθερού σημείου», δέν άποκολλώνται άπό την «Πέτρα». Με την πίστι θεμέλιο άναλαμβάνουν τον άγώνα για τούτη την «άναστήλωσι» του αιώνα μας, όχι σαν εύτελή ζυγό, αλλά σαν υπερήφανο, χαρούμενο άθλημα—τιμή για τους γενναίους του Θεού. Α.

Ἐπιστολαί

Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ

Ἀγαπητές μου «Ἀκτίνες»,

Στὸ τεύχος τοῦ Φεβρουαρίου 1970 ἐδιό-
βασα τὶς ἀπαντήσεις πού ἔδωκε «ὁ μικρὸς
κύκλος λογοτεχνῶν» στὸ ἐρώτημα «πὼς
βλέπετε σὰν χριστιανὸς διανοούμενος τὴν
δεκαετία πού ἔρχεται».

Ἀληθινὰ μὲ ἐνθουσίασαν ὅλοι. Ἀπήντη-
σαν μὲ σεμνότητα καὶ πίστι βαθεῖα. Μὲ ἐλ-
πίδα ἀληθινὴ γιὰ μιὰ καλύτερη αὔριο.

Ὁ πρῶτος γράφει: «Χριστιανοὶ διανο-
ούμενοι δὲν εἶναι μόνο ἐκεῖνοι πού γρά-
φουν. Εἶναι ὅσοι πιστεύουν πὼς ἔχουν χρέ-
ος νὰ εἶναι «τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Ὁ δεύ-
τερος γράφει: «Ἡ πίστι τοῦ χριστιανοῦ
πρέπει νὰ εἶναι ὅ,τι ἡ νέα δεκαετία περισ-
σότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη προηγουμένη, θὰ
μᾶς φέρῃ πιὸ κοντὰ στὴ χριστιανικὴ θά-
σι πνευματικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ». Ὁ τρίτος
προσθέτει: «Ἡ δεκαετία πού μόλις ἄρχι-
σε θὰ εἶναι γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐποχὴ
μεγαλύτερης ἐλευθερίας καὶ ἀληθινότη-
τος».

Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα προχωρεῖ καὶ ἐκεῖ-
νος πού γράφει ὅτι «οἱ χριστιανοὶ διανο-
ούμενοι ἔχουν μεγάλη εὐθύνη γιὰ τὴν πα-
ραμέλῃσι τῆς ἀγάπης».

Τὸ ἴδιο κι ὁ ἄλλος πού ὑπογραμμίζει
ὅτι «ἡ προώθηση τῆς Ὁρθοδοξίας θὰ πρέ-
πει νὰ εἶναι τὸ πιὸ πολῦτιμο ἀπὸ τὰ ἀγα-
θὰ πού μποροῦμε νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν
ἀρξαμένη δεκαετία». Διότι καθὼς θεβαι-

ώνει ἕτερος «ἡ διασθημικὴ μας ἐποχὴ ἔ-
χει ξεραθῆ ἀπὸ ἔλλειψι προφητικῶν λό-
γων».

Κι ἐπειδὴ «ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ
μας γράφεται μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ
—πάνω ἀπ' ὅλα— μὲ τὴν ἀγάπη Του...»
ὅπως συμπληρώνει ἄλλος, παίρνομε τὴν
αἰσιόδοξη ἀπάντησι ὅτι «ὁ Θεὸς πού κυ-
βερνᾷ τὰ χάρη καὶ διατηρεῖ τοὺς γαλαξίες,
εἶναι παντοδύναμος κι ἔχει πάντα τὴν τε-
λευταία λέξι».

Συνεπῶς καὶ ἡ νέα δεκαετία, κατὰ τὴν
πίστι τῶν λογοτεχνῶν μας, δὲν θὰ μείνῃ
ἔξω ἀπὸ τὴν θεῖα ἐπίβλεψι καὶ προστα-
σία. Καὶ ἡ ἀνθρώπινη ἀγωνία, μπορεῖ νὰ
εἶναι ἀγωνία ὄχι ὅμως ἀπὸ φόβο γιὰ μιὰ
αὐριανὴ καταστροφή, ἀλλὰ γιὰ μιὰ συντο-
μώτερη βελτίωσι καὶ «ἀλλοίωσι τῆς δεξιᾶς
τοῦ Ὑψίστου». Πότε θὰ ἀνατελεῖ ἡ αὐριανὴ
καλύτερη.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ σταθερώτερη πίστι στὸν
Θεὸ καὶ ἐλπίδα ἀκλινὴ στὴ θεῖα βοήθεια
μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίξῃ τὰ καθημερινὰ του
προβλήματα, ἀρκεῖ νὰ κάμνῃ τὸ χρέος
του.

Μακάρι τέτοια μηνύματα νὰ μᾶς χαρί-
ζουν οἱ λογοτέχνες μας. Εἶναι αὐτὰ πού
ζητάει ὁ λαὸς ἀπὸ τοὺς μορφωμένους.
Μηνύματα μὲ ἐλπίδες καὶ αἰσιοδοξίες γιὰ
ἕνα ὠραιότερο μέλλον γιὰ τὴν ἀνθρωπό-
τητα. Μηνύματα πού ἐμπνέονται καὶ φω-
τίζονται καὶ κατευθύνονται ἀπὸ τὸν Πα-
τέρα μας.

Μετὰ τιμῆς

Λ. ΦΩΤΕΙΝΟΣ — Θεσσαλονίκη

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκης: Ἀγίας Σοφίας 39. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατριδῆς, κατοικία Δημητρακοπούλου 13 Ἀθήναι (403). Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματοπούλος, Ἰπποκράτους 189 Ἀθήναι (708). Ἐτησίαι συνδρομὴ δεχ. 70, ἔξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.